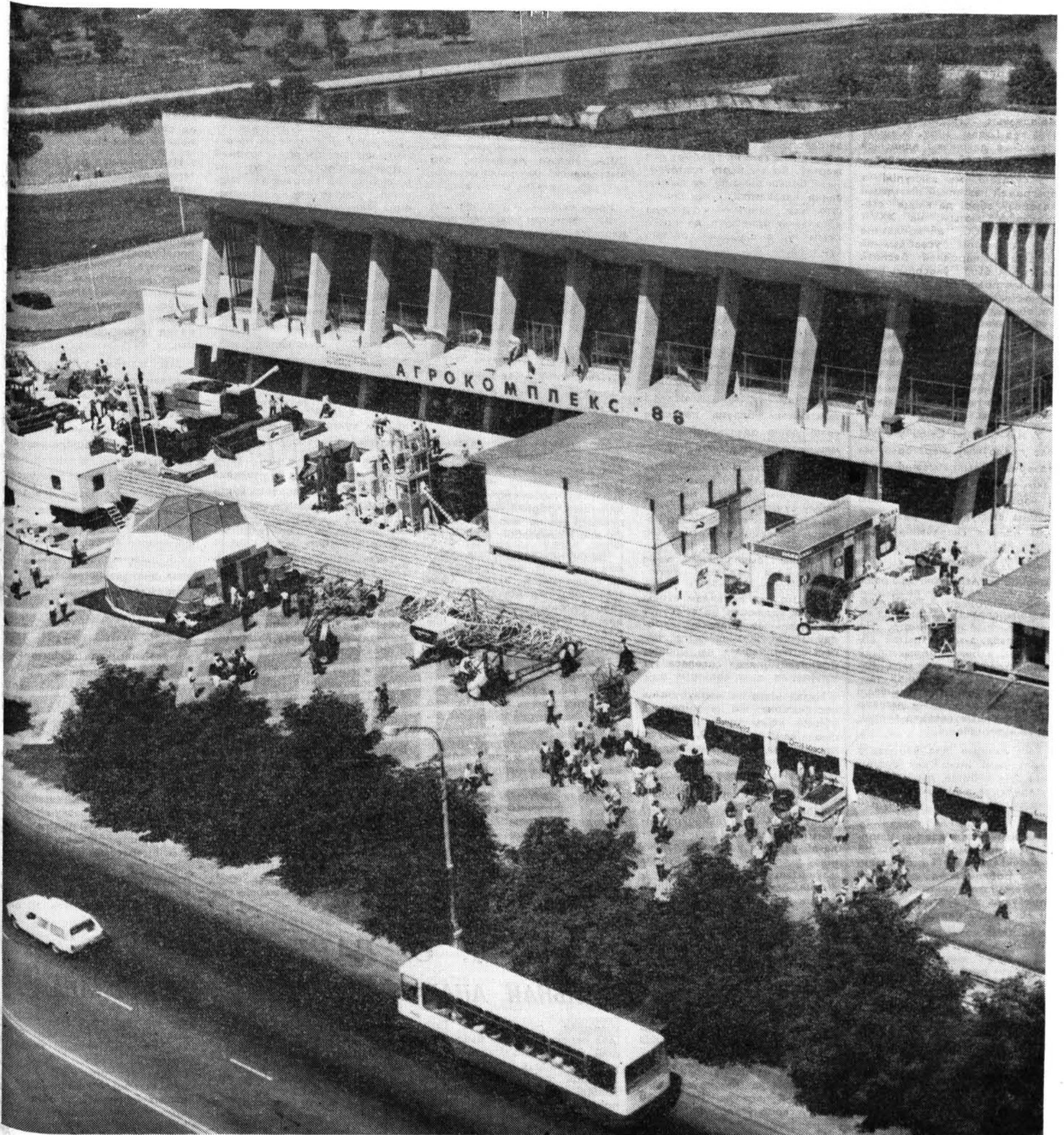

Голас Радзімы

№ 28 (1962)
10 ліпеня 1986 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЯЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Проспект Машэрава ў Мінску. Тут у Палацы спорту ў апошнія гады часта адбываюцца выстаўкі розных рангаў — ад усеаюзных да міжнародных. Сталіца Беларусі стае адным з буйнейшых цэнтраў абмену вопытам і дзелавых кантактаў розных краін свету. У канцы чэрвеня тут адбылася міжнародная выстаўка «Агракомплекс-86», арганізаваная Усеаюзным аб'яднаннем «Экспа-цэнтр» Гандлёва-прамысловай палаты СССР па ініцыятыве Дзяржапрама Беларускай ССР [матэрыял пра выстаўку змешчаны на стар. 3].

НА ЗДЫМКУ: Палац спорту, дзе размясцілася большая частка экспанатаў выстаўкі «Агракомплекс-86».

**М. С. ГАРБАЧОУ АБ СТАНОВІШЧЫ
У СУЧАСНЫМ СВЕЦЕ**
[«Надзійныя інтарэсы сусветнага су-
польніцтва»]

стар. 2

**ЗБРОЯ, ПЕРАД ЯКОЙ
РАСКРЫВАЮЦА СЭРЦЫ**
[«Канцэрт з... паліцэйскім»]

стар. 5

УСЁ АБ РОДНЫМ КРАІ
[«Ахоўваць прыроду — ахоўваць Ра-
дзіму»]

стар. 6

НАДЗЁННЫЯ ІНТАРЭСЫ СУСВЕТНАГА СУПОЛЬНІЦТВА

З ВЫСТУПЛЕННЯ М. С. ГАРБАЧОВА НА X З'ЕЗДЗЕ ПАРП

Тры тыдні назад на нарадзе Палітычнага кансультаўнага камітэта дзяржаў — удзельніц Варшаўскага Дагавора ў Будапешце мы разам абмеркавалі развіццё міжнароднай абстаноўкі, дамовіліся аб тым, як усім нам дзейнічаць далей.

Вядома, што Арганізацыя Аб'яднаных Нацый аб'явіла 1986 год годам міру. Сацыялістычны дзяржавы аднесліся да гэтага з усёй сур'езнасцю.

У студзені мы выступілі з праграмай пазтапнай ліквідацыі ядзернай зброі да канца стагоддзя. У лютым, на XXVII з'ездзе КПСС, абнародавана ідэя стварэння ўсеабадымнай сістэмы міжнароднай бяспекі. За гэтым былі ўнесены канкрэтныя прапановы, якія аблягаюць магчымасць пагаднення аб выдаленні ракет сярэдняй дальнасці з Еўропы. Не засталася без увагі магчымасць пошуку спецыяльных дагаворанасцей з заходнеўрапейскімі ядзернымі дзяржавамі — Англіяй і Францыяй. Былі прапанаваны меры па ліквідацыі хімічнай пагрозы.

У маі Савецкі Саюз у трэці раз прадоўжыў мараторый на ядзерныя выпрабаванні, які, такім чынам, ахопіць цэлы год. І, нарэшце, у чэрвені нашы краіны выступілі з разгорнутым планам скарачэння ўзброеных сіл і звычайных узбраенняў на ўсім Еўрапейскім кантыненте ад Атлантыкі да Урала.

Здавалася б, чаго яшчэ! Але, на жаль, справа раззбраення не зрушылася ні на міліметр. Не зрушылася з-за адкрытай абструкцыі з боку амерыканскай адміністрацыі. Горш таго, Вашынгтон зрывае апошнія тармазы, якія яшчэ стрымлівалі гонку ўзбраенняў, — дагавор АСУ-2 і іншыя савецка-амерыканскія пагадненні.

Гэта пазіцыя ідзе ўразрэз з надзённымі інтарэсамі сусветнага супольніцтва, ды і ніяк не ўзгаднёцца з духам дагаворанасцей, дасягнутых у мінулым годзе ў Жэневе.

Амерыканскія дзеячы шчодрыя на красамоўныя заявы аб імкненні да міру і раззбраення, а робяць наадварот. Свой сабатаж гэтай святой справы спрабуюць апраўдаць выдумкамі аб уяўных парушэннях намі

тых або іншых палажэнняў заключаных з ЗША дагавораў. Гавораць і аб тым, што, маўляў, апошнія слова яшчэ не сказана, магчыма змяненне іх пазіцыі, калі Савецкі Саюз будзе паводзіць сябе добра.

Можна было б з гумарам аднесціся да такіх прэтэнзій амерыканскай адміністрацыі выступаць у ролі школьнага настаўніка і выстаўляць ацэнкі за паводзіны суверэнным дзяржавам. Але гэта не прадмет для жартаў. Бо на карту пастаўлена ні больш ні менш, як выжыванне чалавецтва, і мы лічым, што ўсе палітычныя дзеячы абавязаны аднесціся да праблемы ў вышэйшай ступені сур'езна.

Гэта датычыць, зразумела, не толькі Вашынгтона. Нельга не выказаць жалю з прычыны таго, што ўрады іншых дзяржаў НАТО, у тым ліку тыя, якія на словах адмяжоўваюцца ад небяспечных крайнасцей амерыканскай палітыкі, урэшце ўступаюць націску з-за акіяна і тым самым бяруць на сябе сваю долю адказнасці за ўзмацненне гонкі ўзбраенняў.

У старажытных грэкаў ёсць міф аб выкраданні Еўропы. Гэты казачны сюжэт нечакана набыў сучасны змест. Зразумела, Еўропа як геаграфічнае пняцце застаецца на месцы. Але ствараецца ўражанне, што выкрадзена і вывозіцца за акіян самастойная палітыка некаторых заходнеўрапейскіх дзяржаў. Што пад выкладам аховы бяспекі аддаюцца на водкуп і нацыянальны інтарэсы народаў, і лёс 700-мільённага насельніцтва нашага кантынента, цывілізацыі, якая склалася тут здаўна.

Няхай ніхто не вытлумачыць нас скажона: мы не збіраемся ўбіваць кліны паміж ЗША і іх саюзнікамі па НАТО. Ведучы перагаворы, мы выходзім з існуючых на кантыненте палітычных і ваенных рэальнасцей.

У свой час сацыялістычныя краіны пазітыўна ўспрынялі ўдзел ЗША ў агульнаўрапейскім працэсе. Тады размова ішла аб укладзе ўсіх яго ўдзельнікаў у справу бяспекі і супрацоўніцтва ў Еўропе. Цяпер жа, відаць, амерыканская адміністрацыя мае намер дзейнічаць у прама процілеглых мэтах —

нагнятанна гонкі ўзбраенняў і канфрантацыі. Каму гэта выгадна? Хіба ў такім развіцці падзей зацікаўлены еўрапейскія народы?

Зразумела, Савецкі Саюз і іншыя сацыялістычныя дзяржавы робяць свае вывады з абуральных мілітарысцкіх акцый Вашынгтона.

Мы будзем даваць самы цвёрды адпор авантурыстычным, разбуральным дзеянням ЗША. Нельга дазволіць, каб амерыканскі імперыялізм вяршыў лёс свету па сваёй волі.

Наша палітыка і ў далейшым будзе палітыкай адказнай, якая цярдліва закладвае асновы для выраўноўвання савецка-амерыканскіх адносін.

Мы — за дыялог. Але гэта павінен быць дыялог, у якім абодва бакі жадаюць дабіцца рэальных вынікаў. Нельга дапусціць, каб перагаворы ператварыліся ў дымавую заслонку, якая прыкрывае гонку ўзбраенняў. У такім ашуканстве сусветнай грамадскасці мы Вашынгтону не партнёры.

Мір можа быць захаваны толькі сумеснымі намаганнямі ўсіх дзяржаў і ўсіх народаў. Трэба, каб кожны на Захадзе зразумеў: любы старт ракет з ядзернай зброяй — гэта па сутнасці акт не толькі забойства, але і самазабойства.

Чарнобыльская аварыя яшчэ раз напамінула, якая грозная сіла заключана ў атаме. Хачу, таварышы, падзякаваць вам за салідарнасць, праяўленую ў сувязі з гэтай напатакўшай небядой. Мы ведаем, што наша бяда краем закрунула і вас. І тым даражэйшая для нас ваша падтрымка.

Калі мы гаворым аб Чарнобылі, трэба мець на ўвазе, што там выйшла з-пад кантролю мізэрная частка той разбуральнай магутнасці, якую ўтрымлівае накопленая ў свеце ядзерная зброя. Мы рашуча выступаем за яе ліквідацыю. Шчыра спадзяёмся, што да адказных палітычных колаў краін Заходняй Еўропы дойдзе, нарэшце, трывожны голас — і наш, і ўласнай грамадскасці.

А пакуль існуе рэальная пагроза імперыялістычнай агрэсіі, сацыялістычныя дзяржавы вымушаны клапаціцца аб сваёй

бяспецы. Гэтай мэце і служыць Варшаўскі Дагавор, у рамках якога нашы войскі разам з братамі па зброі нясуць службу міру, у тым ліку на тэрыторыі рада саюзных дзяржаў.

Краіны сацыялізму нікому не дазваляць глядзець на сябе як на жыццёвую прастору для чужых апетытаў і рэваншсцкіх прагнасцей. Але мы гаворым Захадзе: прыміце сур'езна нашу прапанову аб ліквідацыі ракетна-ядзернай зброі сярэдняй дальнасці, прыміце сур'езна прапанову аб скарачэнні звычайных узбраенняў — і адкрыеца магчымасць істотна аслабіць напружанасць на кантыненте. Нашы войскі ў іншых краінах не стаяць на мёртвым якары. Але падымаць якары трэба адначасова, і ўсім.

Сацыялістычныя дзяржавы лічаць сваім абавязкам садзейнічаць добраву, узаемавыгаднаму супрацоўніцтву народаў кантынента, перакідаць масты ўзаемадзеяння ўсюды, дзе магчыма, — у спорце, культурным абмене, у гандлі, навукова-тэхнічным супрацоўніцтве, у прамысловай кааперацыі, кантактах паміж людзьмі. Так, і толькі так мы зможам умацаваць усё тое, што аб'ядноўвае Еўропу, незалежна ад існуючых адрозненняў у сацыяльным ладзе.

Таварышы! Чалавечая цывілізацыя падышла да развіцця гісторыі не толькі ў тым, што датычыць пытанняў вайны або міру. Мы ўступілі ў век, калі ўсе мацней адчуваецца непарыўная сувязь права на жыццё з правам на развіццё.

Ці можна мірыцца з тым, што каласальныя фінансавыя сродкі пераганяюцца ў зброю, у той час як сотні мільёнаў людзей у свеце галадаюць і мільёны штогод паміраюць з голаду? Бедствуюць галоўным чынам народы маладых незалежных краін. Але праблема галечы не абышла стараной і развіцця імперыялістычных дзяржаў, уключаючы Злучаныя Штаты. Дзяржава, якая асігнуе на ўзбраенне звыш 300 мільярдаў долараў у год, не можа, або таго горш, не жадае накарміць сваіх недадаючых, навучыць сваіх непісьменных, даць жыллё сваім бяздомным.

Вельмі вострай праблемай з'яўляецца павелічэнне разрыву паміж эканамічна развітымі і слабаразвітымі краінамі. І тут дзеянні імперыялістаў нельга назваць інакш, як міжнародным ліхварствам, а шчыра кажучы — проста грабязом. Імперыялізм усё шчыльней аблітвае дзесяткі краін сеткамі фінансавай і тэхналагічнай залежнасці. Не адмаўляецца ён і ад старых метадаў — прымянення грубай сілы.

Наша пазіцыя па гэтому пытанню вядома. Кожны народ мае права суверэнна вызначаць свой лёс. Гэта прынцып, без якога не можа быць нармальнага міжнароднага адносін. Мы дабіваліся і будзем дабівацца перабудовы міжнароднага палітычнага і эканамічнага парадку на разумных, справядлівых асновах, аказаць падтрымку ўсім антыімперыялістычным рухам і арганізацыям, незалежна ад іх сацыяльнай арыентацыі.

Мы жывём у незвычайна складаную эпоху, калі ў глабальным маштабе перапляліся, сутыкнуліся супярэчлівыя тэндэнцыі. Сацыяльныя рэвалюцыі і жорсткае супраціўленне сіл, якія сыходзяць з гістарычнай арэны. Бурны ўзлёт навукова-тэхнічнага прагрэсу і яго адваротны бок, які пагражае самому жыццю на зямлі. Выдатныя дасягненні ва ўсіх сферах навукі і мастацтва і дэградацыя, якая знаходзіць выражэнне ў параджаемай імперыялізмам «масавай культуры». Раскоша на фоне галечы і голад сярод багатага. Магутны рух да ўзаемазалежнасці, да збліжэння, адчужэння, варожасці краін і груп дзяржаў сучаснага свету. Усё гэта параджае ў немалой колькасці людзей хістанні ў розумах, страх перад будучыняй.

Шукаючая думка і праверка яе грамадска-палітычнай практыкай — вось што стала дэвізам нашых партый на цяперашнім адказным адрэзку гістарычнага развіцця. Мы падтрымліваем усё, што служыць сапраўдным інтарэсам народаў, справе міру і сацыяльнай справядлівасці, прагрэсу чалавецтва. Усё, што супярэчыць гэтым мэтам, мы рашуча адкідаем.

З ВЫСТУПЛЕННЯ М. С. ГАРБАЧОВА

НА ЗАВОДЗЕ ДАКЛАДНАЙ ВЫМЯРАЛЬНАЙ АПАРАТУРЫ ІМЯ К. СВЯРЧЭЎСКАГА

Усе нашы планы, пачынанні, надзеі будучы час гэтыя варты толькі пры ўмове захавання міру. Правільна і другое: чым хутчэй і лепш яны выконваюцца, тым мацнейшыя рэвалюцыйныя заваёвы нашых народаў, больш надзейны заслон ядзернай пагрозы.

Савецкая Расія з першага ж дня свайго існавання выступіла за мір без войнаў і зброі. Але тады многія палічылі гэту рэвалюцыйную ідэю утопіяй. Палітычная думка была наглуха скавана пачорнымі законамі грубай сілы, пакланеннем перад ваеннай магутнасцю.

Ні грозны сігнал гісторыі, пададзены разбуральнай першай сусветнай вайной, ні другая сусветная вайна, нанёсшая незлічоныя пакуты народам, не паслужылі ўрокам кіруючым класам Захаду. Яны працягвалі рабіць стаўку на гонку ўзбраенняў, у першую чаргу ядзерных. Сацыялістычным дзяржавам, довады якіх на карысць раззбраення Захадам адхілялі-

ся, не заставалася нічога іншага, як дабівацца стратэгічнай раўнавагі сіл.

Сёння на палітычныя гарызонты бачна насунуўся цень ядзернай пагрозы. Важна, каб усё ў свеце ўсвядомілі: больш зброі азначае цяпер не больш, а менш бяспекі. Глобальная ядзерная вайна ўжо не можа быць працягам разумнай палітыкі, бо яна нясе канец усякаму жыццю, а таму і ўсякай палітыцы.

Старое палітычнае мысленне згубна для лёсу Еўропы. Яно перашкаджае многім урадам у заходняй яе частцы адмовіцца ад падтрымкі курсу на канфрантацыю. Але ці можна заплюшчваць вочы на тое, куды ў наш ядзерны век вядзе гэты курс? Каму не ясна, што на еўрапейскім кантыненте прымяненне нават звычайнай зброі не гавораць аб хімічнай, выкліка не менш цяжкія вынікі, чым ядзерная вайна?

Вось чаму мы з такой настойлівасцю прапануем пачаць

узземнае раззбраенне. Гэта ідэя перастала сёння быць утопіяй. Справа толькі за тым, каб урады заходніх краін, якія называюць сябе хрысціянскімі, зрабілі запаведзь «не забі» сапраўдным лейтматывам сваёй палітыкі. Мы заклікаем іх спыніцца ля гібельнай рысы, за якой гонка ўзбраенняў можа поўнацю выйсці з-пад кантролю.

Мілітарызм небяспечны не толькі сам па сабе. Ён прычыняе страшную шкоду чалавечай маралі, памнажаючы злосьць і насілле ў свеце. Не агонь і меч выратуюць чалавецтва ад гібелі, а мір, супрацоўніцтва, узаемная павага інтарэсаў адзін аднаго.

Голас сацыялістычных дзяржаў — удзельніц Варшаўскага Дагавора зноў важна прагучаў гэтымі днямі. Услед за комплексам мер, якія датычыць спынення ядзерных выбухаў, скарачэння і ліквідацыі зброі масавага знішчэння, намі прапанаваны канкрэтны план ска-

рачэння звычайных узбраенняў і ўзброеных сіл у Еўропе.

Прэзідэнт ЗША Р. Рэйган, выступаючы нядаўна ў Гласбара, прызнаў, хоць і не без агаворак, сур'езнасць унесена намі новых прапановаў аб скарачэнні ядзерных узбраенняў. Ён заявіў, што цяпер можа настаць паваротны пункт у намаганнях, накіраваных на ўмацаванне бяспекі і міру ва ўсім свеце, і ў гэтай сувязі зноў узняў пытанне аб савецка-амерыканскай сустрэчы на вышэйшым узроўні.

Мы будзем толькі вітаць, калі ў Вашынгтоне стануць больш сур'езна і больш адказна адносіцца да праблем раззбраення. Пан Рэйган справядліва заўважыў, што цяпер адных толькі размоў недастаткова. Імяна гэта мы не ставіліся паўтараць ледзь ці не ўвесь час, які мінуў пасля Жэневы, пацвярджаючы сваё імкненне да раззбраення канструктыўнымі крокамі.

Гэтымі днямі я адправіў прэ-

зідэнту пісьмо з канкрэтнымі прапановамі, як вывесці справу з тупіка, пачаць нарэшце разграбць горы зброі. Мы спадзяёмся, што амерыканская адміністрацыя далучыцца да нашых ініцыятыў, зробіць магчымым правядзенне сустрэчы і выпрацоўку пагадненняў, якіх з надзеяй чакаюць народы Еўропы і ўсяго свету.

Мірнае суіснаванне паміж дзяржавамі сацыялістычнага і капіталістычнага свету магчыма. Больш таго, яно неабходна. Іншая разумная альтэрнатыва проста не існуе. Мы будзем нястомна шукаць шляхі, каб усталяваць яго нормы і прынцыпы ў практыку міжнароднага жыцця.

Сацыялізм народжан для стварэння, для справядлівых адносін паміж людзьмі. Нездарма ў Маркса камунізм раўназначны царству свабоды. У сацыялістычным грамадстве няма месца для сіл, якім патрэбны разлад, канфрантацыя, вайна.

У МІНСКУ АДБЫЛАСЯ САМАЯ БУЙНАЯ ЗА ўСЕ ГАДЫ МІЖНАРОДНАЯ ВЫСТАўКА

«АГРАКОМПЛЕКС-86»

У чэрвені ў Мінску адбылася міжнародная выстаўка «Аўтаматызацыя і механізацыя ў галінах аграпрамысловага комплексу» — «Агракомплекс-86». Наш карэспандэнт Яўген ТУРАЙКЕВІЧ суст-

рэўся з намеснікам старшынні прэзідыума Гандлёва-прамысловай палаты Беларускай ССР Вячаславам НЕКРАШЭВІЧАМ і напісаў адказаць на некалькі пытанняў.

— Вячаслаў Сямёнавіч! «Бульба», «Камбікорммаш» і вось цяпер «Агракомплекс-86». Чым вы растлумачыце, што такія буйныя і прэстыжныя міжнародныя выстаўкі сталі ўжо звычайнай з'явай у Мінску?

— У першую чаргу высокім развіццём эканомікі, прамысловасці і сельскай гаспадаркі Беларусі. Трактары і аўтамабілі, станкі і сучасныя ЭВМ, аўтаматычныя лініі і электравымяральныя прыборы — вось далёка не поўны пералік нашых вырабаў, якія заваявалі добрую славу на сусветных рынках. Прымаючы ўдзел у такіх выстаўках, замежныя фірмы ў першую чаргу бачаць у нас сур'ёзных партнёраў, магчымасць не толькі паказаць свае вырабы, але і атрымаць каштоўную інфармацыю для ўдасканалення іх, магчымасць дзелавога супрацоўніцтва...

— Калі ласка, прывядзіце прыклад.

— Не першы год у выстаўках удзельнічаюць фірмы ГДР. У калгасах і саўгасах нашай рэспублікі працуюць больш дзвюх тысяч бульбаўборачных камбайнаў, чатырох тысяч машын па ачышчэнні насення, зробленых нямецкімі сябрамі.

Цікава, напэўна, прывесці словы дырэктара павільёна выстаўкі «Агракомплекс-86» прадпрыемства «Фортшрыт ландамашынен» Р. Пфрэнчера: «Выстаўка — яшчэ адна магчымасць расшырэння дзелавога супрацоўніцтва паміж нашымі краінамі. Гэта традыцыя даўня. Вазьміце такія факты, што першы трактар пасля вайны прыбыў да нас з СССР. На нашых прадпрыемствах па савецкай тэхналогіі сталі выпускацца першыя камбайны. І вырабаванне нашых машын праходзіла менавіта ў час выставак. На іх мы атрымлівалі рэкамендацыі, слушныя падрады».

Тут дырэктар меў на ўвазе, што тэхніка з ГДР працавала ў калгасах і саўгасах рэспублікі...

— Напэўна і ў час «Агракомплексу-86» гэта традыцыя была прадоўжана?

— Вядома. І цяпер нямецкія сябры перадалі калгасу «Чырвоны Кастрычнік» Стаўбцоўскага раёна кармаўборачны комплекс і машыну для ачысткі насення траў.

Яшчэ факт. Адрозна на другі дзень пасля заканчэння работы выстаўкі ў Беларускі навукова-даследчы інстытут жывёлагадоўлі ў Жодзе на пераехалі экспанаты

французскай фірмы «ІМВ». Гэта абсталяванне для трансплантаты эмбрыёнаў жывёл.

— Вось мы і расказалі нашым чытачам аб некаторых экспанатах «Агракомплексу-86». Што яшчэ было прадстаўлена на выстаўцы, вырабы якіх краін выклікалі найбольшую цікавасць у наведвальнікаў і спецыялістаў?

— Асаблівы поспех выйшла на долю раздзелаў «Сродкі комплекснай механізацыі пагрузачна-разгрузачных і складскіх работ» — работы, маніпулятары, універсальныя аўтапагрузчыкі, пад'ёмнікі, электратэльферы вытворчасці «Балканкарпад'ём» (Балгарыя), лябёдка, металічныя стэлажы вытворчага аб'яднання «Будэкс-парт» (Чэхаславакія).

У раздзеле «Аўтаматызаваныя сістэмы і лабараторнае абсталяванне» — дзірочныя аўтаматы, сістэмы раздачы кармоў, аўтаматычныя сістэмы ўпраўлення рэжымамі захавання зерня, прыборы кантролю, аналізатары, аўтаматычныя вільгацяммеры фірмаў «Коне» (Фінляндыя), «Хасім-Электрык» (ГДР), «Мансанта» (ЗША).

Удзельнічалі звыш 100 фірмаў з 18 краін свету. Усіх экспанатаў і не пералічыць.

— Нават не хапіла месца для размяшчэння ўсяго ў Палацы спорту і каля яго...

— Экспанаты размяшчаліся на плошчы чатыры тысячы квадратных метраў тут і на дзвюх тысячх квадратных метраў спорткомплексу «Дынама». Праблемы, як бачыце, не было. Кожная

фірма лічыла, што яна атрымала на выстаўцы менавіта сваё, найбольш зручнае месца.

— Выстаўка «Агракомплекс» павінна паўтарыцца праз пяць гадоў. Як мяркуеце выйсці са становішча, калі ў ёй прыме ўдзел яшчэ большая колькасць краін і фірмаў?

— Гэта мы прадбачым. Да таго часу ў Мінску будзе пабудаваны комплекс базы міжнародных і замежных выставак. Яго закрытая плошча складзе каля 5 тысяч, а адкрытая — каля 12 тысяч квадратных метраў. Як бачыце, месца хопіць усім.

— Вы, Вячаслаў Сямёнавіч, падкрэслілі ўжо, што фірмы засталіся задаволенымі і месцам размяшчэння сваіх экспанатаў, і вялікай колькасцю наведвальнікаў (больш за 500 000 чалавек), і дзелавымі сустрэчамі. Дададзім: і кантрактамі, якія паспелі заключыць. Правялі Дні некаторых краін удзельніц, прайшлі сімпозіумы, дзе прагавіта звыш 40 дакладаў і лекцыяў. А што было па-за афіцыйнай праграмай выстаўкі?

— Мерапрыемстваў многа і на выбар. Усім удзельнікам выстаўкі мы, арганізатары, прапанавалі наведваць нашы гістарычныя мясціны, нашы святыні: Хатынь, Курган Славы, плошчу Перамогі, музей Вялікай Айчыннай вайны. Правялі цікавыя экскурсіі па Мінску і яго ваколіцах. Нашы госці наведвалі тэатры, спартыўныя комплексы... У іх засталіся ад

ўсяго гэтага незабыўныя ўражанні. Пакідаючы Мінск, яны гаварылі аб гасціннасці і добразычлівасці нашага народа. Падкрэслівалі, што ў час работы выстаўкі ў Мінску было цудоўнае летняе надвор'е. Але нават каб і не яно, то ў удзельнікаў былі добры настрой, які стварылі ім сваёй шчырасцю мінчане. Аб гэтым сведчаць шматлікія запісы ў кнізе водгукаў.

— І апошняе пытанне, Вячаслаў Сямёнавіч. Напэўна і наша рэспубліка ў бліжэйшы час стане ўдзельніцай міжнародных выставак?

— Вядома. Ужо сёлета ў Бухарэсце (СРР), а ў наступным — у Гановеры (ФРГ) і Познані (ПНР) мы будзем удзельнічаць у буйных міжнародных кірмашах, дзе пакажам робататэхніку, электравымяральныя прыборы, тавары народнага спажывання і іншыя вырабы, якія выпускаюцца прадпрыемствамі Беларусі.

Потым — выстаўкі ў Заграбе (Югаславія), Лейпцыгу (ГДР), Аляжыры. Нам ёсць што паказаць, ёсць чым ганарыцца: станкі і радыётэхніка, аўтамабілі і трактары, тавары народнага спажывання, многія дзесяткі экспанатаў, якія адпавядаюць лепшым замежным узорам.

НА ЗДЫМКАХ: Палац спорту. У зале выстаўкі; лічбавы рэгулятар вільготнасці вытворчасці ВНР; інжынер аўстрыйскай фірмы «Бекман» Мёчыслаў ГАЛОНЗКА дэманструе лічбальнік бэта-прамянёў.

Фота С. КРЫЦКАГА.

ЗДAROUE ПЛЮС МАТЭРЫЯЛЬНЫЯ ВЫГАДЫ НОВАЎВЯДЗЕННЯ

У ПОШУКАХ ЦІШЫНІ

Спачатку прыпыніць нарастанне шуму, а затым прымусяць адступіць гэтага незойлівага і агрэсіўнага спадарожніка ўсіх прадпрыемстваў, занятых апрацоўкай металічных і бетоннаэментных вырабаў, прапанавалі вучоныя Беларускага навукова-даследчага санітарна-гігіенічнага інстытута. Ім удалося скараціць агульнабялагічны раздражняльнік з дапамогай найбольш эфектыўнай зброі пажарных, якая выкарыстоўваецца ў барацьбе з агнём, — пены. Аказалася, што для шуму яна не менш грозная, чым для лютуючага полымя.

Супрацоўнікі інстытута правялі на Мінскім заводзе буйнапанельнага домабудавання доаследна-прамысловыя выпрабаванні ўстаноўкі, у час якіх рабочыя змаглі абыходзіцца без шлемафонаў і навушнікаў. А яшчэ напярэдадні гул і скрыгат станка нагадваў тут ракет авіяцыйнага рухавіка. Не схаваныя пад спецыяльнымі кэжухамі шліфавальныя кругі, якія апрацоўваюць няроўнасці бетонных труб, раўнамерна падаецца пена зададзенай структуры. І гэтага аказалася дастаткова, каб гукавы ціск зменшыўся адразу на 16 дэцыбелаў і стаў значна ніжэйшы за самыя строгія дзяржаўныя стандарты.

— Вядома, у цэхах яшчэ не «вясковая цішыня», але зусім нармальна працоўная абстаноўка, — тлумачыць аўтар распрацоўкі старшы навуковы супрацоўнік інстытута лабараторыі вібраакустычных даследаванняў І. Смятанін. — Цяпер медыкі могуць не апасацца за слях рабочых і з'яўленне пры яго страце нервовых захворванняў і парушэнняў сардэчна-сасудзістай сістэмы. Гэта, безумоўна, галоўнае. Але ёсць у навінкі і іншыя перавагі. Зніклі традыцыйныя для такіх вытворчасцей бетонны і металічны пыл, які ўбіраецца пенным растворам, а ён таксама вельмі шкодны для здароўя чалавека. Разам з усім гэтым павінны зацікавіць і чыста матэрыяльныя плюсы новаўвядзення. Эканамісты падлічылі, што толькі першая ўстаноўка дасць гадавы эффект больш за тысячу рублёў.

Мы перакананы, што наша новаўвядзенне спадабаецца і на шэрагу іншых прадпрыемстваў — канструкцыя невялікая, даволі простая, пена абыходзіцца танна, а аддача вялікая. І яшчэ адзін немалаважны фактар: спецыялісты сцвярджаюць, што дасягнутае зніжэнне шуму дасць павышэнне прадукцыйнасці працы людзей як мінімум на чатыры працэнты. А каб такая ўстаноўка абыходзілася заводу яшчэ больш танна, плануем забяспечыць яе спецыяльнай канструкцыяй, якая адключае падачу пены, калі ўзровень шуму пускаяецца ніжэй за дапушчальную норму.

Укранёная распрацоўка — «першая ластаўка» адной з самых маладых лабараторый інстытута, створанай для барацьбы з шумам. Намечаная тут комплексная праграма (а да яе рэалізацыі прыцягваюцца спецыялісты самых розных галін) прадугледжвае стварэнне прынцыпова новых тэхналогій і распрацовак, якія павінны гарантаваць людзям цішыню на вытворчасці і ў быцце.

Р. НОВІКАЎ.

СОВЕТСКИЙ ХИРУРГ ОПЕРИРОВАЛ В ОДНОЙ ИЗ ЗАПАДНЫХ СТОЛИЦ...

НЕМНОГО КРОВИ НА МОЕЙ РУКЕ

Несколько лет назад центр глазной хирургии в одной из крупнейших западных столиц пригласил из разных стран мира специалистов по пересадке искусственного хрусталика, чтобы они на деле показали свое умение коллегам. При этом оперировавшим хирургам нужно было давать пояснения и отвечать на вопросы, пользуясь микрофоном, прямо в ходе операции. Словом, работать и головой, и руками, и языком, и даже ногами, так как в современной микрохирургии фокусировка микроскопа и многое другое производится ножным управлением.

Хирургов-демонстрантов набралось около тридцати. Действовали в алфавитном порядке, каждый делал одну операцию по собственному методу. От СССР пригласили меня. Каждому из зрителей был предоставлен телевизор, на котором изображение оперируемого глаза заполняло почти весь экран, движения рук хирурга просматривались с увеличением раз в десять. Зрителей на этом хирургическом марафоне набралось около пятисот. Плата за вход была порядочная (1 000 долларов в день), но маститые специалисты с большой частотой практикой могли себе это позволить.

Больную мне показали в день операции. Худенькая, 84 лет, активная, с живым чувством юмора; способность сохранить его за час-полтора до операции кое-что значит. Тревожила, правда, тяжелая гипертония: у нас человека с таким давлением крови (230 на 120) не спешили бы оперировать. Но тут говорить о переносе сроков не приходилось: больную просто передали бы другому хирургу, и можно было ждать комментариев насчет неуместных претензий советского специалиста. Иная страна, иная психология, иные мерки.

Только оперирующий врач знает, как много зависит от работающей с ним операционной медсестры. Она должна мгновенно понимать, что требуется в ходе операции, по возможности без слов, а лучше и без взгляда. Среди хирургов мужского пола в ходу грубоватый, но вечнозеленый афоризм: хорошую операционную медсестру найти раз в десять труднее, чем хорошую жену (да не обидятся жены!). Вряд ли кто-то вычислил научно это соотношение, но идея в память западает.

Когда я вошел в операционную, у изголовья больной за инструментальным столиком уже стояла медсестра в стерильном облачении, в шапочке и маске. Некогда и ни к чему было думать, что она собой представляет. За одну-две минуты надо было убедиться хотя бы в том, что под одним и теми же словами мы понимаем одно и то же. Объяснялись на английском языке, а диалектов у него, как известно, десятки.

Все шло благополучно. Подсажен искусственный хрусталик, на разрез глаза наложены швы. Остается отрезать кончики тончайших нитей, которые не видны без помощи микроскопа. Для этого мне уже вкладывают в протянутую руку то, что нужно — осколок бритвенного лезвия, зажатый в специальной ручке. И тут же под микроскопом вдруг появляется кровь, заливающая поле зрения...

Боли я не почувствовал, но, посмотрев на тыльную поверхность своей руки, увидел поперечную ранку сантиметра в три длиной. Кровь шла оттуда. Подавая острый инструмент, сестра порезала мне руку. Она успела сказать что-то вроде: «О, извините, сэр, мне очень жаль!», но операция уже закончилась, телевидение отключили.

На следующий день утром я приехал делать перевязку. Старушка, сидя в постели, пила апельсиновый сок; значит, ее вряд ли особенно беспокоили боли. И с гипертонией, судя по всему, обошлось. И осмотрев глаза не дал оснований для тревоги. Уже потом, на улице, до моего сознания дошло, что почему-то ни в кабинетах, ни в палате я не встретил ни одного из тех хирургов, которые вчера оперировали до или после меня. И на

следующий день было то же самое.

Мне, как и всем остальным, предстояло улететь домой. А я отчетливо понимал, что очень не хотелось бы через два дня после операции оставлять больную без своего контроля. Наше консульство помогло продлить пребывание в стране еще на два дня. Когда я пришел навестить больную на третий день, она уже пыталась смотреть оперированным глазом... Ожидая лифта, я услышал где-то рядом залихватский девичий смех. В ближайшей комнате оказались пять или шесть медсестер, сидевших тесным кружком и (совсем как у нас) занятых утренним обменом новостями. Старшей из них было не больше двадцати. Заметив меня, они притихли. Было похоже, что в пересудах коснулись и меня. Но ни в голосах, ни во взглядах не чувствовалось ничего обидного.

Самолет улетал примерно в полдень. Оставалось время, чтобы по дороге в аэропорт заскочить в клинику и сказать больной несколько слов. День пришелся на воскресенье, в больнице было безлюднее и тише, чем обычно. На моем уже привычном пути в коридоре возникла женская фигура. «Вы меня не узнаете, — заговорила она, — не здороваясь, — я медсестра, помогала вам на операции».

Теперь я имел возможность ее рассмотреть. Лет сорока с небольшим, светлая блондинка, круглое лицо, неспокойный, пожалуй, напряженный взгляд. «Почему вы тут в воскресенье?» — спросил я. «Видите ли, — ответила она, — девушки сказали, медсестры, что вы заглянули к ним в комнату. У нас не бывает, чтобы профессор заходил к больной после операции каждый день. А в вашей стране что, так принято?» Я попытался в нескольких словах объяснить ей, почему, как мне кажется, надо поступать так, а не иначе. «Хорошо, я о другом, — в ее голосе послышалась нотка вызова. — Вы помните, я порезала вам руку? Думаете, случайно? Нет, нарочно! Чтобы испортить вам операцию!»

Вероятно, она ждала от меня какой-то реакции. «Я из России, — продолжала она, — еще девочкой попала сюда и даже не помню, что такое Россия. И это все из-за вас. Но вы-то живете у себя дома, а я должна работать здесь...»

И опять ни говорить, ни спрашивать было не о чем. Что знает эта женщина о нашей стране, ее людях, обычаях из своих газет, радио, телевидения, кино? Но я-то хорошо знаю, до какой степени отработана там «объективная» подача информации. В солидной прессе не так уж часто появляется явная прямая ложь, но все зависит от того, как рассортировать факты, что поставить на первое место, о чем умолчать. Случись у меня неудача, местная служба новостей, пожалуй, не оставила бы ее без внимания. Но операция прошла благополучно, и все тихо, словно ничего и не было. Объективно? В известном смысле, да. В том смысле, что лжи нет.

К чему были какие-то объяснения? Вероятно, этот вопрос был начертан у меня на лице.

«Девушки мне сказали, что вы приходили каждый день, — повторила она. — И я решила извиниться. Не так, как там, на операции. Я, правда, правда, сожалею.» — «Хорошо, мне пора», — сказал я. Было действительно пора.

Года через два я получил письмо от своей пациентки. Она писала, что очень приятно после слепоты на девять лет опять снова читать и писать. Хирургу тоже приятно получать такие письма... Иногда я смотрю на свое письмо, которое переосекает тонкий, проведенный, как по линейке, рубец; на какой-то миллиметр не доходит он до вены. Кому в этом мире было нужно, чтобы эта женщина так ненавидела меня?

М. КРАСНОВ,
Герой Социалистического Труда,
действительный член АМН СССР,
профессор.

СУВОРАЎ У КОБРЫНЕ

У самым цэнтры Кобрына, аднаго з раённых цэнтраў Брэсцкай вобласці, сярод новых шматпавярховых будынкаў прытуліўся стары прысадзісты будынак, якому каля двухсот гадоў. Форма яго адметная: стромкі чатырохскатны дах, нізкія драўляныя сцены, масіўныя аканцы, акутыя металічным бардзюрам. На белай мармуровай дошцы ля ўвахода напісана: «Тут жыў А. В. Сувораў».

Імя вялікага рускага палкаводца Аляксандра Суворова цесна звязана з Кобрынам. У 1795 годзе руская царыца Кацярына II «у адплату славытых заслуг усяміласціва падаравала ў вечнае і спадчыннае валоданне генерал-фельдмаршалу Сувораву-Рымніцкаму Ключ Кобрынскі з іншымі ключамі, фальваркамі і паселішчамі...»

Першы раз сюды Аляксандр Сувораў прыехаў на пачатку красавіка 1797 года. Любімец салдат быў у гэты час звольнены з арміі «...без права нашэння пундзіра» новым гасударом Расіі Паўлам I за адмову ад ружыцнай апекі з яго боку. І яшчэ неаднойчы наведваў горад рускі палкаводзец не толькі праездам, але і спыняючыся тут падоўгу.

Цяпер у гэтым доме ваенна-гістарычны музей імя А. Суворова, заснаваны ў 1946 годзе. На паўднёвай ускраіне горада, дзе калісьці знаходзілася цэнтральная сядзіба маёнтка Ключ Кобрынскі, створаны цудоўны гарад-

скі парк культуры і адпачынку, які таксама носіць імя слаўтага ваеннага дзеяча. Гэта помнік прыроды рэспубліканскага значэння.

З музеем, паркам і іншымі «сувораўскімі» мясцінамі Кобрына за пасляваенны час азнаёмілася ўжо каля трох мільёнаў чалавек — экскурсанты з розных куткоў Савецкай краіны і з-за мяжы.

НА ЗДЫМКАХ: ваенна-гістарычны музей імя А. Суворова ў Кобрыне; у гарадскім парку культуры і адпачынку; 400-гадовы дуб, каля якога, як сведчыць паданне, не раз бываў рускі палкаводзец.

Фота Э. КАБЯКА.

ПІШУЦЬ ЗЕМЛЯКІ

МОЦНЫЯ ДУХАМ

Вайна перавярнула ўсё маё жыццё. Дзяўчынкай трапіла я ў фашысцкі палон. Толькі праз чатырнаццаць год сустрэлася з роднымі. Калі ўбачыла мяне мая мама, ёй зрабілася дрэнна: так знявечыла мяне вайна. Колькі пакут давалася перажыць, колькі нацярапецца. Калі трапіла ў канцэнтрацыйны лагер, то думала, што ніколі больш не выйду з гэтага пекла. Там, за калючым дротам, фашысцкія вылюдкі падвяргалі нас такім катаванням, аб якіх успамінаць і думаць без страху немаг-

чыма. Але мы, савецкія людзі, былі моцныя духам і выстаілі. Жылі адной марай — дачакацца Перамогі. Помню, як у канцлагеры прайшла чутка, што маладых людзей будуць адпраўляць у Амерыку. Мы з сябрамі ўцяклі. Але... апынуліся ў амерыканскім лагэры. Я сустрэла італьянца, выйшла замуж і паехала ў Італію. Вайну ненавіджу, праклінаю і раблю ўсё, каб яна ніколі не паўтарылася. **Ляанарда МАЛЕЕВА.** Італія.

БОЛЬШ за дзесяць год назад гэта было, а бацьца так выразна, быццам сёння я ў зале Рускага клуба імя Ю. Гагарына ў Гум-балт-парку. За вокнамі позні зімары адным з самых «слабых» усялякімі здарэннямі рэвю Чыкага, калючы асенні вецер зрывае апошні ліст са старога клёна. А тут, у невялікай зале, якая нагадала мне нашы калгасныя клубы пяцідзятых гадоў, адпачывае душа і рассяваецца трыгожа — усё гэтак няўтульна адчуваеш сябе самым небяспечным горадам Амерыкі. Тут — утульна, таму што чуеш не толькі англійскую мову, але пераважна сваю. У зале сядзяць беларусы з-пад Кобрына і Шарашова, з Паняноўня і Прыдзвіння, іх дзеці і бацькі. А на сцэне — танцавальны самадзейны ансамбль «Метро».

У пары са светлавалосай Мэры, якую дома бацька і маці клічуць па-свойму Марыяй, я глядзеў проста фантастычна, мне ўсё здавалася, што гэта я назіраю ў сне. Белая, нібы сапраўднага кужалю кашуля, вышываная крыжам, белыя, з пасамі па баках штаны, абраныя з напускам у боты, чорная, як смоль, галава. Негр Джэры ў пары з амерыканскай беларускай Мэры апантана танцаваў... нашу «Лявоніху». Беларубя ўсмешка на яго адухоўным твары гаварыла, якое здавальненне прыносяць яму гэтыя віхрападобныя скокі. Такую «Лявоніху» мне давёся бачыць адзіны раз у жыцці. Гэта было прыгожа само па сабе. Джэры кружыўся вакол сваёй партнёршы, прыстукваў ногой, пускаўся ўпрысядкі. Не горш, чым астатнія хлопцы — беларусы і амерыканцы. Але гэта прысутнасць на сцэне прыдала экзатычнасць нашай «Лявонісе», якую ўжо змалку ведаў у кожнай беларускай сям'і.

Акрамя захаплення, у мяне гэта выклікала пытанне, якое не выходзіла з галавы: чаму не танцаваць беларускі танец? Мне здавалася, што такое немагчыма, проста несумяшчальна. Ну, яшчэ негр, які вучыцца ў Мінску, а то тут, у Чыкага, у такой далечыні ад нашай краіны, у якой ён ніколі не быў, і, напэўна, мала што ведае пра нас.

Джэры мне не ўдалося спаткацца, але на мае пытанні, пераканаўча адказаў кіраўнік ансамбля «Метро» Джо Шрамовіч. Джэры выпадкова трапіў на рэпетыцыю і быў уражаны прыгажосцю танца як беларускіх, так і рускіх. Ён папрасіўся ў ансамбль. Усе яго довады зводзіліся да аднаго: мне гэта вельмі падабаецца.

Потым мне не раз даводзілася сустракацца з людзьмі (і з мяжой, і ў Мінску на курсах для ўдзельнікаў самадзейнасці і амляцкіх арганізацый суайчынцаў), якія, раз спаткаўшыся з нашым мастацтвам, станавіліся ў яго шчырымі, гарачымі прыхільнікамі на ўсё жыццё. Гэта была любоў з першага позірку, верная, пастаянная і глыбокая. Адны з іх сталі шукаць магчымасць выступіць у гуртах нашых землякоў, другія арганізавалі сваю мастацкую самадзейнасць, але ў іх рэпертуары пераважаюць нашы песні, танцы, трэція сталі пастаяннымі наведвальнікамі савецкіх выставак, кінафільмаў, якія дэманструюцца там, за мяжой, прама скажам, не так ужо і часта.

Адны з гэтых людзей не ведалі раней нічога пра нашу краіну і мастацтва, другія меркавалі аб нас па тым, што вычыталі ў сваёй прэсе, трэція былі проста варожа настроены да ўсяго савецкага. Першая ж сустрэча з нашай кнігай, песняй, кінастужкай разбурала сцяну нянавісці і падазронасці, прымушвала чырванець за сваёй неувачка, цемнату. Чаму? Таму што ў савецкай літаратуры, кіно, мастацтва высокі (хаця і не ўсімі прызнаны) міжнародны статус. Гэта бяспрэчная ісціна. А можа яшчэ

і таму, што сустрэчы за мяжой з савецкай культурай, мастацтвам адбываюцца праз людзей — нашых людзей. Відаць, глыбокі і да канца не спасцігнуты сэнс мае даўняя ісціна: мастацтва, культура — душа народа.

Помню, адзін стары беларус з Таронта сказаў мне проста, але мудрыя словы:

— Вы не ведаеце самі, якой сілай валодаеце. Гэтая сіла мацней за ўсялякія бомбы. Можна нічога не ведаць пра Савецкі Саюз, а толькі трапіць на такі канцэрт, як я сёння, і адразу ж пацягнецца душа да вас. А каб такіх канцэртаў было больш і на іх можна было

чуць мелодыі роднага краю.

Калі група «Родины» прыязджае ў Ванкувер, Эн Палоў сустракае яе ўжо ў аэрапорце. Як мае час, то ездзіць разам з ёю па Ванкуверы, а ўжо вечарам на канцэрт прыходзіць абавязкова. Яна таксама лічыць сябе адной крыві з намі, бо дзед яе прыехаў у Канаду з Расіі.

На канцэрт Эн Палоў, прафесар Ю-бі-сі, як тут усе скароцана называюць універсітэт Брытанскай Калумбіі, прыходзіла заўсёды з Тэрэзай, дачкой сваёй, таксама выкладчыцай універсітэта. І кожны раз Эн і Тэрэза, шкадавалі, што гэтага

не клянціце, але зноў нічога не выходзіць. Адміністрацыйны савет Ю-бі-сі выказвае шкадаванне, што вымушаны парушыць дамоўленасць. Аднак канцэрт для студэнтаў адбыцца не можа: на жаль, не знайшлася свабоднай адпаведнай залы...

І Эн Палоў, і мы добра разумелі сітуацыю. Гэта было не што іншае, як пустая, фармальна-адгаворка, выказаная з высокім майстэрствам дыпламатычнай казуістыкі. Знайшліся людзі, якія пераканалі прэзідэнта Ю-бі-сі, што яго студэнтам небяспечна слухаць савецкую музыку, гэта можа мець

хвілін. Прычым гэта быў самы нязручны час: вялікі перапынак паміж лекцыямі, калі студэнты спяшаюцца ў сталовую на абед. Эн Палоў, разумеючы, што гэта дробнае паскудства, прасіла нас толькі не адмаўляцца.

Неяк выкраілі час, на хаду змянілі праграму дня і за паўгадзіны да пачатку выступлення былі ў Ю-бі-сі. Артысты адразу ж кінуліся на сцэну, каб разгледзецца дзе што, як будзе гучаць у зале. Нехта ўзяў у рукі мікрафон — голас скажаўся да непазнавальнасці. Кінуліся шукаць якога-небудзь тэхніка. Акампаніатар адкінуў крышку фартэпіяна і дакрануўся пальцамі да клавішаў — інструмент быў расстроены. Знайшлі некага, каб папытацца, як вырашыць праблему. Ніхто не ведаў, ці ёсць спраўны мікрафон, дзе знайсці такое фартэпіяна, на якім можна было б адыграць хоць адзін канцэрт. Усе толькі рукамі разводзілі. А час пачатку канцэрта набліжаўся няўмольна.

Эн Палоў знайшла свайго калегу, прафесара, выкладчыка музыкі Сцюарта.

— Сваімі вачамі бачыў фартэпіяна вось тут, на гэтым месцы стаяў наш канцэртны «Стэнвэй», — ледзь стрымліваючы сябе, прамовіў прафесар Сцюарт, звычайна вытрыманы і ўраўнаважаны англічанін. — Сам праверыў, ці строіць... Гэта было за хвіліну да вашага прыезду... Куды ж яно магло падзецца? І як гэта ламачына апынулася тут?

Адчуваючы сябе няёмка перад гасцямі, прафесар сам узяўся шукаць за кулісамі тое фартэпіяна і знайшоў яго ў такім месцы, дзе і шукаць ніхто не стаў бы. Інструмент стаяў, прыхаваны старымі дэкарацыямі.

— Каму ж спатрэбілася перці яго аж сюды? — Эн Палоў і Сцюарт шматзначна пераглынуліся.

Прайшло хвіліны тры пасля дванаццатай, а ў зале было пуста і ціха. Нехта зазірнуў і, быццам спалохаўшыся пустаты, хуценька прычыніў дзверы. Калі сабралася чалавек пятнаццаць, вырашылі больш не чакаць і пачынаць канцэрт.

На той рад, дзе я сядзеў з краю, прасунуліся дзвючы і хлопцы і размясціліся праз два сядзенні ад мяне. Як і большасць публікі, яны трымалі ў руках падносы: на іх ляжала па сандвічу і стаяла па шклянцы кавы — студэнцкі абед. У мяне было такое ўражанне, што яны пераблыталі канцэрт з коннымі скачкамі. Ногі паклалі на спілкі крэслаў пярэдняга рада. Ніякай увагі да сцэны. Перакідваліся вясёлымі рэплікамі з сябрамі:

— Відаць, трэба было лепш пайсці згуляць у гольф...

— А можа што цікавае будзе?

— Чым яны нас могуць здзівіць?!

— Паслухай, кажучь, што гэта пераапранутыя чырвоныя камісары...

— Канчайце! Камісары пачынаюць канцэрт!..

Мая суседка амаль на поўны голас нешта гаварыла свайму хлопцу, энергічна працуючы сківіцамі. Ён раз-пораз басіў у адказ і пасёрбваў каву.

А са сцэны тым часам палілі першыя акорды і першыя гукі чароўнага голасу. Канцэрт пачаўся.

Мая пара не зняла ног з крэслаў і не пераставала жаваць. Раздаліся апладысменты, як бы нехаця, для прыліку.

Артысты настойліва шукалі тыя струны душы, намацаўшы і закрануўшы якія можна з палёгкай сказаць самому сабе: «Цяпер зала мая!» Некалькі класічных арыя, калі ўлічваю, што ўсё выконвалася на хаду, нават без папярэдняй рэпетыцыі, прагучала няблага, аднак сцяну насцярожанай цікаўнасці не прабілі...

[Працяг будзе]

Канцэрт з... паліцэйскім

Вацлаў МАЦКЕВІЧ

трапіць не толькі выпадкова?.. Тады не верылі б у нас усялякім бязглуздым байкам пра Савецкі Саюз. Не трэба аніякіх агітатараў, дайце больш свабодны доступ савецкаму мастацтву ва ўсе краіны, і вы пераможце. Праўда ваша перамога... Вось таму і баяцца вас пускаць.

Сапраўды, калі падумаеш, як мала нас перакладаюць (і гэта пасля Хельсінкі), як абмяжоўваюць, а то і абрываюць культурныя кантакты з Савецкім Саюзам краіны Захаду, з якой упартасцю не даюць шырокі экран лепшым савецкім фільмам, — выходзіць, што мае рацыю той стары беларус. Бо праўда заўсёды была і будзе самай небяспечнай зброяй для таго свету, які жыве па законах самай разбэшчанай ілжы, дэзінфармацыі і паклёпу ў адрас Савецкага Саюза.

Гэтыя мае радкі якраз пра чароўную сілу савецкага мастацтва, што дапамагае людзям, атручаным заходняй прапагандай, убачыць нашу краіну, наш народ такімі, якія мы ёсць, а сябрам прыносяць радасць, маюць добрыя пачуцці да Краіны Саветаў.

ПЯЦЬДЗЕСЯТ ХВІЛІН У Ю-БИ-СИ

— Вось каб вас ды пачулі мае студэнты... На жаль, наша моладзь і прыблізнага ўяўлення не мае, што такое савецкае мастацтва. Хаця б адно выступленне... Адзінае...

Колькі раз мне давёлася чуць гэтыя нараканні ад Эн Палоў. Душа балела, калі глядзеў на яе ўсхваляваны твар, на якім глыбокай тугой, расчараваннем і нават адчаем свяціліся добрыя, спагадлівыя вочы.

— За намі справа не стане, — гаварылі мы ў адказ. — Вызначайце час і аўдыторыю — і мы даём канцэрт для студэнтаў Ю-бі-сі. Адмовімся, напрыклад, ад экскурсіі ў акварыум і зробім вам прыёмнасць. «Ноу проблем». Так гавораць канадцы?..

Такі дыялог паміж Эн Палоў і кіраўнікамі турыстычнай групы таварыства «Родина» адбываўся кожны раз пасля канцэрта для землякоў, які давалі нашы артысты ў Рускім народным доме, што належыць Ванкуверскаму аддзелу Федэрацыі рускіх канадцаў. Звычайна ў такую групу, улічваючы шматлікія і настойлівыя просьбы замежных суайчыннікаў, уключаюцца і артысты з розных рэспублік. Каб тыя, хто збіраецца на сустрэчу з гасцямі з Бацькаўшчыны, са сваёй старанай, маглі пачуць не толькі слова пра яе, даведацца, як там цяпер жывуць, але і пацешыць душу роднай песняй, па-

не могуць угледзець і пачуць іх студэнты. Такая пекната! Такае характэрна!..

На наша жарталівае «ноу проблем» маці і дачка толькі цяжка ўздыхалі, але абяцалі папытаць згоды прэзідэнта Ю-бі-сі на канцэрт савецкіх артыстаў у падуладным яму універсітэце.

Аднак праблема існавала і пры ўсёй яе прастаце (гэта нам так здавалася) ніяк не пададалася вырашэнню. Назаўтра Эн Палоў прыбегла ў гасцініцу і, нібы вінаватая, гаварыла: «Мушу ў вас прасіць прабачэння, што сарвала вам запланаваную экскурсію ў акварыум, але з канцэртам нічога не атрымліваецца. Прэзідэнт нібы паставіўся да маёй прапановы нармальна, нават зацікавіўся, але адмовіў: замала часу — падрыхтавацца не паспеем...»

Гэтак было першы раз, і нам падалося, што магчыма і сапраўды так, знянацку ж нічога не робіцца. Хаця, падумаўшы, — да чаго тут рыхтавацца? Не ім жа ламаць і перастроіваць праграму дня, не прэзідэнцкаму савету, а нам даваць канцэрт. Вызначыў свабодную аўдыторыю, абясыціў па групах, што будуць выступаць савецкія артысты — і толькі таго амбарасу. Эн Палоў, відаць, не чага недагаворвала. Не хацела нам псаваць настрой ці што?

Пагадзіліся, што можа і сапраўды нам адмаўляюць у сцэне таму, што часу малавата. Дамовіліся цвёрда не абмінуць Ю-бі-сі наступным разам. Праўда, гэтага наступнага разу давядзецца чакаць роўна год, калі прыедзе новая турыстычная група таварыства «Родина». Але ж затое ўжо стане часу на падрыхтоўку.

Не адкладваючы справу на потым, — сказала Эн Палоў, — заўтра ж пайду да прэзідэнта і заручуся згодай. Цяпер яму няма як адмовіць!

Але і праз год, і праз два паўтаралася тое самае. Прычым, выглядала ўсё дзіўна і непераканаўча. Ды, відаць, пра гэта менш за ўсё дбалі універсітэцкія ўлады. За некалькі месяцаў да прыезду групы ў Ванкувер Эн Палоў паведаміла ў Маскву, у таварыства «Родина», каб рыхтаваліся да выступлення перад студэнцкай аўдыторыяй. Прэзідэнт ухваліў прапанову прафесара Палоў і даў афіцыйную згоду на канцэрт савецкіх артыстаў у Ю-бі-сі. Адміністрацыйны савет таксама, здаецца, не прэчэў.

Эн і Тэрэза сустракалі групы ў аэрапорце, як і заўсёды, і папрасілі даць праграму выступлення, таму што паслязаўтра...

А паслязаўтра Эн Палоў, саромеючыся глядзець нам у вочы, прамовіла: «Вы ўжо мяне

непажаданы ўплыў на моладзь. А Эн Палоў яны проста ў вочы, без дыпламатыі і элементарнай этыкі выказалі сваё стаўленне да прапанаванага ёю канцэрта: «Скажы, колькі табе заплаціла Масква, што ты так стараешся?»

Вядома, большай абразы і знявагі цяжка нават уявіць. Гэта было кроўдна, балюча да слёз, але Эн Палоў, коволя з выгляду, ужо немаладая жанчына, не адступалася ад свайго намеру. Ёй так хацелася, каб моладзь пачула песню, прывезеную з Радзімы яе продкаў, мілай і дарагой яе сэрцу, каб яе гадаванцы меркавалі аб савецкім мастацтве не па той бязглуздыцы, якую штовечар нясе экран тэлевізара. А галоўнае — яна была пераканана, што пераменіцца многае ў галовах моладзі, стане на сваё месца, як толькі яны сустрэнуцца з сапраўдным мастацтвам.

Гэтая валтузня доўжылася гадоў пяць. І даюць дазвол, і не даюць, і пагаджаюцца, і адмаўляюцца. Спачатку станоўчыя адносіны да прапановы Эн Палоў, нават зацікаўленасць, абяцання, запэўніванні, а за дзень-два да намечанага выступлення — катэгарычная адмова. Са скрухай, жалем, што доўгачаканы канцэрт зрываецца. Нават чалавеку наіўнаму, недасведчанаму ў антысавецкіх маніпуляцыях станавілася ясна: так робіцца занадта, з боязі кантактаў з чым бы то ні было савецкім, нават музыкай, нават песняй. Хтосьці ўводзіў у вушы прэзідэнта Ю-бі-сі і яго Адміністрацыйнага савета гіпертрафіраваную лухту: універсітэту з такой добрай дэмакратычнай рэпутацыяй праграмае «савецкая прапагандысцкая экспансія»...

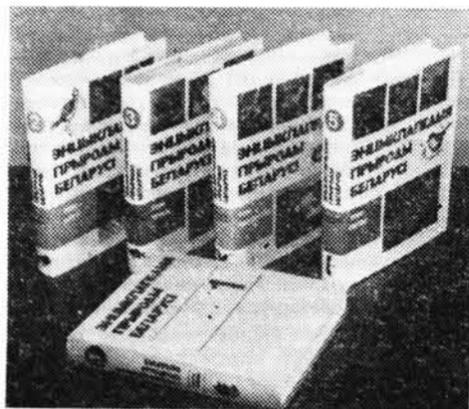
Але, нарэшце, сцяна рухнула: Эн Палоў паведаміла ў Маскву аб тым, што атрымала не толькі згоду на выступленне з канцэртам у Ю-бі-сі, але поўную гарантыю, што канцэрт не будзе адменены ў апошнюю хвіліну.

І сапраўды — савецкія артысты выступілі ў Ванкуверы, ва універсітэце Брытанскай Калумбіі. Хаця... і на гэты раз было зроблена ўсё, каб сарваць канцэрт. А калі цалкам гэта зрабіць не ўдасца, звесці наша выступленне да трэцеразднай падзеі ў жыцці Ю-бі-сі, не даць шырокай агалоскі, каб як менш моладзі сабралася. Яшчэ напярэдадні было ўсё, як і вызначана на праграме, але назаўтра з раніцы Эн Палоў ужо спаткала нас у гасцініцы прыкрай навіной: сустрэча са студэнтамі Ю-бі-сі пераносіцца з вечара на поўдзень, на дванаццаць. Якраз у гэты час група мела ў плане іншае мерапрыемства. Замест дзвюх гадзін нам давалі толькі пяцьдзесят

ЗАКОНЧИЛАСЯ ВИДАННЕ ПЯЦІТОМНАЙ ЭНЦЫКЛАПЕДЫІ,

АНАЛАГАЎ ЯКОЙ НЯМА ў СВЕЦЕ

АХОЎВАЦЬ ПРЫРОДУ— АХОЎВАЦЬ РАДЗІМУ

Калі вам спатрэбілася даведка аб прыродзе Беларусі, можаце атрымаць яе па любым пытанні, якое вас цікавіць. Зараз гэта зрабіць вельмі проста: з друку выйшаў апошні, пяты том «Энцыклапедыі прыроды Беларусі» (ЭПБел). Тут усе агульныя звесткі пра беларускія лясы, пра іх значэнне ў жыцці людзей, у існаванні жыцця на Зямлі наогул, у прыватнасці — ва ўтварэнні глебы, стварэнні клімату, жыццёнага рэжыму і г. д. Усяго ў рэспубліцы неадкрытая плошча складае 7,2 мільёна гектараў — 34,5 працэнта ўсёй тэрыторыі БССР. Лясістасць асобных раёнаў ад 10—15 да 50—60 працэнтаў. У лясах Беларусі растуць 28 відаў дрэў і каля 80 відаў кустоў, паўкустоў і кустыкаў. Гэты па-энцыклапедычнаму вялікі артыкул пра лясы можна назваць галоўным. Даўшы чытачу разуменне пра беларускі лес, ён падказвае, дзе атрымаць падрабязнейшыя звесткі: патрэбныя тэрміны выдзелены курсівам. У гэтым ці іншых тамах можна прачытаць, што такое **ахова лесу**, **аднаўленне лесу**, **війныныя лясы**, **лясныя культуры**, **лесазнаўства** і г. д. Па ўсіх гэтых пытаннях даецца грунтоўная інфармацыя.

У ЭПБел змешчаны артыкулы пра ўсе роды і віды дрэў, кустоў, якія растуць у беларускіх лясах, пра імхі, травы і г. д. Пазнаёміўшыся з імі, чытач атрымае поўнае ўяўленне пра беларускія лясы, пра іх стан, ахову, выкарыстанне, перспектыву развіцця.

А можа, вас зацікавіла прырода якога-небудзь раёна? Скажам, вы захацелі даведацца, чым адметная яна ў Лідзе і раёне. У артыкуле «Ліда» даюцца звесткі пра горад, яго эканамічнае і культурнае жыццё, пра мясцовасць, на якой ён раскінуўся, пра тэрыторыю паветра ў розныя поры года, даўжыню вуліц. Плошча «вуліц, завулкаў 149,3 га. Зялёных насаджэнняў 294 га, у т. л. 3-х паркаў 40,2 га, садоў і сквераў 17 га, насаджэнняў вуліц і плошчаў 12,7 га, газонаў і кветнікаў 1,7 га, на ўчастках індывідуальнай забудовы 84,6 га, лясоў і лесапаркаў 8 га. Даўжыня лінейных пасадак 38,6 кіламетра. На аднаго жыхара прыпадае 43 квадратныя метры зялёных насаджэнняў».

Я спецыяльна падаў тут частку артыкула з апісаннем гарадской прыроды, каб паказаць, як ЭПБел скарэпулявана выкладае звесткі пра яе. А такіх артыкулаў, што датычаць горада і раёна, няма. Гэта — «Лідзея» (рака), «Лідскае лесанасаджэнне» (помнік прыроды рэспубліканскага значэння), «Лідска-Івянецкі агракліматны раён», «Лідская лесапаліўнічая гаспадарка», «Лідская метэаралагічная станцыя», «Лідская раўніна», «Лідская ступень» (тэктанічная структура), «Лідскі краязнаўчы музей», «Лідскі лясгас», «Лідскі раён», пра зоны адпачынку «Цыбарскі парк» і «Дзітва». Акрамя таго, ёсць фотаздымкі, табліца «Метэаралагічныя паказчыкі за перыяд назірання па Лідскай метэаралагічнай станцыі», карта «Ландшафты Лідскага раёна».

І такія звесткі — пра ўсе раёны і вобласці Беларусі, пра ўсе прыродныя комплексы, рэкі, азёры, пушчы, лясныя масівы, балоты, запаведнікі, заказнікі, паркі, пароды і віды ўсіх раслін, жывёл, раўніны, нізіны, узвышшы, паклады карысных выкапняў, каналы, музеі... Карацей кажучы, пра ўсю прыроду Беларусі ва ўсёй яе разнастайнасці.

Шырока паказана развіццё прыродакарыстання, прыродаахоўнай работы, навукі.

Прыродазнаўчая навукка, як і ўсе беларускія навукі, асаблівае развіццё атрымала пры Савецкай уладзе. Была створана Акадэмія навук БССР. Пачалі дзейнічаць акадэмічныя інстытуты эксперыментальнай батанікі, заалогіі, Цэнтральны батанічны сад і іншыя. Цяпер навуковыя даследаванні па прыроднай тэматыцы вядуць таксама тры

універсітэты, усе педінстытуты, навукова-даследчы інстытут лясной гаспадаркі, тры запаведнікі і іншыя ўстановы. Вучоныя распрацавалі схему запаведных тэрыторый рэспублікі да 1990 года, схему выкарыстання прыродных рэсурсаў і аховы жамчужыны беларускай прыроды — возера Нарач, басейнаў такіх буйных рэк, як Днепр, Заходняя Дзвіна і іншыя. Беларускія вучоныя распрацоўваюць дзесяткі грунтоўных тэм, яны актыўна ўдзельнічаюць у ажыццяўленні праграмы ААН «Чалавек і біясфера».

Тут жа можна даведацца і пра вучоных, краязнаўцаў, падарожнікаў, якія ўнеслі значны ўклад у развіццё беларускай навукі аб прыродзе, практычна ажыццяўлялі і ажыццяўляюць навуковыя распрацоўкі.

Выдадзена «Энцыклапедыя прыроды Беларусі» ўсяго за пяць год. Вельмі вялікая работа выканана калектывам выдавецтва «Беларуская савецкая энцыклапедыя імя Пётруся Броўкі».

— Нашу ідэю выдаць энцыклапедыю аб прыродзе Беларусі некаторыя ўспрынялі з сумненнем, — прыгадвае адказны сакратар, намеснік дырэктара выдавецтва БелСЭ Яўген Малашэвіч. — Але жыццё пацвердзіла, што і навуковых сіл у Беларусі хапіла, і ведаў аб прыродзе было назапашана шмат, і арганізацыя справы аказалася на належным узроўні.

ЭПБел — першая ў Савецкім Саюзе энцыклапедыя аб прыродзе, у іншых рэспубліках пакуль што такой няма. Яна не мае аналагаў і ва ўсім свеце. Не выпадкова выдавецтву за яе стварэнне прысуджаны сярэбраны медаль Праграмы Арганізацыі Аб'яднаных Нацый па навакольнаму асяроддзю (ЮНЕП) за папулярнасць і прапаганду ідэй аховы прыроды.

Калектыву БелСЭ здолеў прыцягнуць да работы над ЭПБел 600 чалавек — вучоных, партыйных і савецкіх работнікаў, спецыялістаў, журналістаў. У яе выпуску ўдзельнічалі акадэмічныя інстытуты, усе ўніверсітэты і педінстытуты, іншыя ўстановы. Разам з вядучымі вучонымі В. Парфёнавым, Л. Сушчэнем, М. Долбікам, В. Якушка і іншымі актыўна дзейнічалі маладыя вучоныя.

Стварэнне ЭПБел даю штуршок для актывізацыі навуковай думкі, творчага пошуку, абагульнення і вывадаў, далейшага вывучэння прыроды рэспублікі. Было выяўлена шмат новых звестак, імёнаў даследчыкаў. У прыватнасці, у выдавецтве сабраліся навуковыя даныя аб знікаючых, рэдкіх і тых, што ўжо зніклі, жывёл і раслінах, а гэта спрыяла выданню Чырвонай кнігі БССР.

У апошнім томе надрукаваны рэестр відаў жывёл і раслін на рускай мове з перакладам на беларускую. Пададзены спіс найбольш важных прыродных аб'ектаў па абласцях.

Кожны з пяці тамоў ЭПБел — гэта да 600 старонак уборыстага тэксту. Усяго надрукавана 15 084 артыкулы. З іх расліннаму свету прысвечаны 2 921, жывёльнаму — 2 063, ахове прыроды і прыродакарыстанню — больш за 2 350 і г. д. 391 артыкул прысвечаны даследчыкам прыроды і краязнаўцам Беларусі. Змешчана 2 736 каляровых ілюстрацый на ўклеяках, каля чатырох тысяч чорна-белых унутрытэкставых ілюстрацый і карт, 19 уклеек каляровых карт.

З завяршэннем работы над энцыклапедыяй не закончана дзейнасць выдавецтва па выданню літаратуры аб прыродзе. Наадварот, высветлілася перспектыва. Ужо ў наступным годзе чакаецца свет два выпускі «Па старонках Чырвонай кнігі БССР». Затым пачнуць паступаць у магазіны ілюстраваныя энцыклапедычныя выданні па асобных тэмах — птушкі, млекакормячыя, помнікі прыроды і г. д. Падрыхтаваны да друку аднатомнік «Энцыклапедыя прыроды Беларусі» на рускай мове.

Завяршана вялікая работа, выдадзена цудоўная энцыклапедыя аб беларускай прыродзе. І як тут не прыгадаць словы М. Прышвіна: «Рыбе — вада, птушцы — паветра, зверу — лес, стэп, горы. А чалавеку трэба радзіма. І ахоўваць прыроду — значыць ахоўваць радзіму». А яна ў беларусаў вельмі прыгожая. Пра яе ў ЭПБел надрукаваны верш Пётруся Броўкі. У ім ёсць радкі:

**Зямля Беларусі! Вачамі азёраў
Глядзіш ты ў празрыстыя высі нябёс,
Начамі, што яблыкі, падаюць зоры,
Знікаюць па водах, па чорных разорах,
Па травах, абсыпаных кроплямі рос...
Зямля Беларусі! Ты ў граях-вяснянках,
Ты ў звоне вясёлак, ты ў гусях вятроў;
Ты песня сама ад крыніц да заранкі,
Ад зорак паўночных да сіняга ранку,
Ты наша паэма з бурштынавых слоў!**

Мікалай ДЗЕЛЯНКОЎСкі.

Беларуская літаратура мае шматвяковую гісторыю. Гэта адна з самых старажытных усходнеўрапейскіх літаратур. Ад літаратуры Кіеўскай Русі бярэ яна свой пачатак. Частыя войны, захопы і, нарэшце, доўгагадовая інашкультурная экспансія моцна замаруджваюць, але не спыняюць яе развіццё. У канцы XV і ў XVI стагоддзях беларуская літаратура набірае сілу. Беларускі асветнік доктар Францыск Скарына друкуе першы ў нашай краіне кнігі, засноўвае першую ў нас друкарню. Беларуская літаратура на нейкі час нават становіцца пасрэднай паміж еўрапейскімі літаратурамі і літаратурамі ўкраінскай і рускай. Рыцарскія раманы і апавесці, хронікі і навуковыя творы тых год, перакладзеныя некалі на старабеларускую мову, служаць потым арыгіналамі для перакладаў у далёкай Масковіі. Старабеларуская мова становіцца дзяржаўнай у шматмоўным Вялікім княстве Літоўскім. З таго часу на гэтай мове ў дзяржаве больш чым стагоддзе вядзецца справа-

ногаго Сойма ствержон, яког есмо на то позволлли водле артыкулов...»

Перад намі статут вышэйшага суда Вялікага княства Літоўскага — Галоўнага, ці Вярхоўнага трыбунала, зацверджаны на Варшаўскім сейме 1581 года. Артыкулы статута адлюстроўвалі імкненне шляхты да расшырэння сваіх саслоўных правоў. З гэтага часу апеляцыйныя скаргі на рашэнні шляхецкіх судоў разглядаў не вялікі князь разам з панамі рады, а Вярхоўны трыбунал. Адпала судовая залежнасць шляхты ад паноў рады, таму што члены трыбунала выбіраліся на павятовых сейміках самою шляхтай. Менавіта гэта палажэнне перш за ўсё і замацоўвае статут у сваіх пачатковых артыкулах: «Напроем порядок обираण्या судей» і «Способ обираण्या судей». Іншыя артыкулы статута вызначаюць усе асноўныя асаблівасці, звязаныя з вядзеннем судаводства. Вось невялікія гэтыя артыкулы: «Присега судей», «Яким способом заседають а судити маюць», «Што судити маюць», «О апелляциях в ре-

ТАЙМНІЦЫ КНІЖНЫХ СХОВІШЧАЎ

ТРЫБУНАЛ ВЯЛІКАГА КНЯСТВА

водства, выдаюцца законы, вяршыцца суд. Сама мова набывае як бы другое нараджэнне — нармалізуецца вымаўленне і правапіс, яна становіцца здабыткам не толькі беларускага народа, але і ўсіх народаў, якія насяляюць Вялікае княства Літоўскае. Заканадаўчыя акты Вялікага княства, напісаныя на старабеларускай мове, асабліва Статуты, аказваюць самае прамое ўздзеянне на літаратуру і мову народаў гэтай дзяржавы. Многія пісьменнікі часам запазычваюць не толькі асобныя выразы, але і агульны стыль гэтых дакументаў. Гістарычна складваецца так, што, здавалася б, самыя звычайныя юрыдычныя дакументы, якія не маюць нічога агульнага з вялікай літаратурай, становяцца не толькі каштоўнейшымі помнікамі беларускай мовы, але і служаць магутным фактарам, які садзейнічае развіццю самой нацыянальнай літаратуры на роднай мове. Выданне гэтых дакументаў шматлікімі тыражамі яшчэ больш узмацняе іх ролю і значэнне ва ўмацаванні пазіцыі усёй беларускай культуры.

Сярод юрыдычных актаў, надрукаваных на старабеларускай мове ў той далёкі час, асаблівае, хоць на першы погляд і не прыметнае месца, займае «Трыбунал абывателем Великого княства Литовского». Ён выйшаў у свет роўна 400 год назад, у 1586 годзе «в Вилни в друкарни Мамоничов». Гэта вялікага фармату кніжачка, у якой усяго 30 старонак, не лічачы тытульнага ліста. Яна надрукавана пасля Люблінскай уніі, якая аб'яднала Польшчу і Вялікае княства Літоўскае, таму на тытульным лісце яе адлюстраваны гербы дзвюх дзяржаў пад адной каронай, якая сімвалізуе ўладу караля Стэфана Баторыя. Пра што гэта кніжка? Лепш за ўсё на пытанне адкажа яна сама. На першай яе старонцы, дзе змешчаны загад караля, чытаем: «Чиним знаменито всем послолите и каждому зособна... што... на прошлом валном Соїме варшавском в року минулом тысяча пятсот семдесят девятом были до нас донесены прозбы от панов рад наших и послов земских Великого княства Литовского около порядку справедливости, то есть отправления Апелляций на суд наш господарский надлежащих, абы тот таковой порядок около справедливости был от нас выдан и мощью

чах кривавых до суду головного» і іншыя. Статут называе «месца судом головным, у Великом княстве Литовском назачонные» — «Место Вильно», «Место Троки», «Новгородок», гэта значыць цяперашні Навагрудак, «Меньск», гэта значыць Мінск. «А в Новогородку, воеводство новгородское, повет слонимский, волковыский, воеводство берестейское, и повет пинский. А в Меньску, воеводство витебское, повет оршанский, воеводство мстиславское, воеводство менское, повет мозырский и речыцкый». Статут прадугледжваў таксама «способ безопасности соймаков на обираण्या тех судей и порядок прихощенья перед тот суд головный», «варунок на безопасность того суду головного», «умощнение декретов судов головных», «повинность писара земского при суде головном», вызначаў «часы назначонные судов головных», «часы, на которые писары стороны для упоминания справ зьеждчати винны» і іншае. У канцы апошняга, 20-га раздзела ці параграфа гэтага статута значыцца: «Писан у Варшаве, лета... тысяча пятсот осмьдесят первого, месяца марта первого дня, Остафей Воллович, Пан Виленский, Канцлер Великого княства Литовского».

Да нашых дзён у свеце захавалася ўсяго пяць экзэмпляраў гэтага рэдкага помніка старабеларускай мовы і літаратуры. На жаль, у самой Беларусі арыгіналаў яго цяпер няма. Некалі шырока распаўсюджаныя на беларускіх землях, яны сёння зберагаюцца толькі ў буйнейшых кнігасховішчах Вільнюса, Ленінграда, Масквы і Рыгі. З аднаго з двух маскоўскіх экзэмпляраў «Трыбунала абывателем Великого княства Литовского», дарачы, самага лепшага па захаванасці з усіх, што дайшлі да нас, зроблены і гэты здымак.

Юрый ЛАБЫНЦАЎ,
кандыдат філалагічных навук.

**МІХАІЛ УЛЬЯНАЎ: «ТЭАТР МОЖА ЗРАБІЦЬ
МНОГАЕ ДЛЯ УЗАЕМАРАЗУМЕННЯ ПАМІЖ
НАРОДАМІ»**

УСЁ ВЫДАТНАЕ — АД ЧАЛАВЕКА

Няма больш непрымірных ворагаў, чым культура і вайна. Як наша руская культура, так і сусветная (натуральна, лепшыя яе ўзоры) заўсёды ўздзельнічалі ў той барацьбе, якая вядзецца супраць вайны. Чалавечая культура па прыродзе сваёй будаўніца ўзаемаразумення паміж народамі. Бо важна не войны адзін з адным, а барацьбу адзін за аднаго, каб не галадалі мільёны людзей на зямлі, каб не гінула планета ад забруджвання навакольнага асяроддзя. Усё можа чалавецтва, калі аб'яднае свае намаганні.

Думаю, што надышоў крайні тэрмін, калі трэба апошні раз моцна задумацца: што ж далей? Няма зверга страшней за чалавека, чым ён становіцца зверам. І ўсё прыгожае ў свеце — таксама ад чалавека. Якім ты будзеш, чалавек, такім будучы свет і жыццё!

Самыя гарачыя сёння праблемы — захаванне міру, культуры, зямной цывілізацыі. Аб гэтым гавораць пісьменнікі і паэты, гэты матыў выразна гучыць у творах кампазітараў, з такім заклікам звяртаюцца да людзей героі карцін сучасных жывапісцаў. Аб гэтым вяду свой дыялог з гледачом і я — артыст, якому дадзена права выступаць з тэатральнай трыбуны адразу ў залу, сустракацца з вачамі сваіх сучаснікаў, у якіх стаіць галоўнае пытанне: як жыць далей, як захаваць мір? Я думаю, што мой герой са спектакля Маскоўскага тэатра імя Вахтангава «І больш за век працягваецца дзень», пастаўленага па вядомаму рамана Чынгіза Айтматава, мой Едыгей адказвае на гэтае пытанне канкрэтна і ясна: будзь чалавекам, адказным за ўсё. Ніхто за цябе не вырашыць твае праблемы. Для таго каб заставацца чалавекам у самым прамым і высокім сэнсе гэтага слова, трэба мець сумленне — галоўную сілу чалавечай сутнасці. Ін толькі гэта сіла знікае, чалавек застаецца як бы без хрыбта і гатовы гнуцца ва ўсе бакі.

Я разам са сваім героем — простым, звычайным, самым зямным працаўніком (як правіла, у Айтматава заўсёды ў цэнтры ўвагі менавіта такі чалавек), адчуваю сваю да-

тычнасць да ўсяго, што адбываецца ў свеце, адчуваю сваю асабістую адказнасць за нашу зямлю. І гэтую перакананасць свайго героя і сваю асабіста я перадаю ў залу.

Сёння вельмі неабходныя такія творы літаратуры і мастацтва, якія б будзілі спячых, выпроствалі сагнутых, трывожылі сумленне. Мастацтва — нервовая сістэма грамадства. Калі ў грамадстве ўзнікае нешта нядобрае, мастацтва рэагуе на гэта сваім болям. Боль — сігнал бедства, сігнал да дзеяння. Лепшыя прагрэсіўныя дзеячы літаратуры, тэатра, кіно ва ўсім свеце сёння з гневамі пішуць аб тых, хто ўрываецца ў суверэнныя дзяржавы, робіць баявыя налёты на мірныя гарады і паселішчы, нажываецца на войнах. Гэта таксама барацьба супраць вайны, заклік зрабіць усё магчымае, каб выратаваць мір на зямлі.

І наадварот, можна так расказаць аб іншым народзе і яго краіне, што гэта выкліча толькі ярасць і нянавісць. Нядаўна я яра раз бачыў такі фільм — на мой погляд, мярзотную палітычную і, з дазволу сказаць, мастацкую карціну «Рэмба-2». Большага цікавання на савецкі народ, чым было зроблена ў гэтым фільме, прыдумаць немагчыма. У нас няма і не можа быць падобнага твора. Мы, прадстаўнікі савецкага мастацтва, раскажам і будзем старацца расказаць пра сябе, пра свой народ, які хоча спакойна працаваць, сеяць збожжа, гадаваць дзяцей, вучыцца. Пра народ, які хоча пра жыць сваё жыццё ў дабры і радасці. Ад таго, што мы даведаемся адзін пра аднаго, адзін народ — пра другі народ — у многім будучы залежаць нашы ўзаемаадносіны. І ў гэтым сэнсе мастацтва тэатра, асабліва тэатра, як аднаго з дакладных выказванняў душы народа, можа зрабіць многае для ўзаемаразумення паміж народамі, для міру і дружбы.

(АДН).

Іван ГРАМОВІЧ

пісьменнікаў БССР, намеснікам галоўнага рэдактара часопіса «Вожык».

Першае апавяданне «Ружовы ўсход» Іван Грамовіч надрукаваў у 1935 годзе ў калектыўным зборніку «Аднагодкі». Затым напісаў апавесць «Чужы грунт», апавяданні пра калгасную вёску.

Вялікая Айчынная вайна, пасляваеннае аднаўленне народнай гаспадаркі адметна адбіліся на далейшай творчасці пісьменніка. З-пад пера Івана Грамовіча выходзяць кнігі «Апавяданні», «Агні пяцігодкі», «Першае верасня», «Сонца скрозь воблакі», «Шырокія азёры», «Да ясных вышыняў», «У лесе, на паляны», «Рына-Марына», «Далі сабе слова», «У сховах памяці і сэрца». Ён аўтар некалькіх зборнікаў гумару. У часопісе «Польмя» была апублікавана першая частка рамана «Іду з табой, Масква». У 1968 і 1978 гадах выдадзены аднатомнікі і двухтомнікі выбраных твораў І. Грамовіча. На яго творчым рахунку — сцэнарыі дакументальных і відавых фільмаў, шмат перакладаў на беларускую мову твораў рускіх і ўкраінскіх пісьменнікаў.

І. Грамовіч актыўна ўдзельнічаў у грамадскім жыцці, быў членам Беларускага камітэта абароны міру.

Баявыя і працоўныя заслугі І. Грамовіча адзначаны ордэнамі Айчынай вайны II ступені, «Знак Пашаны», медалямі.

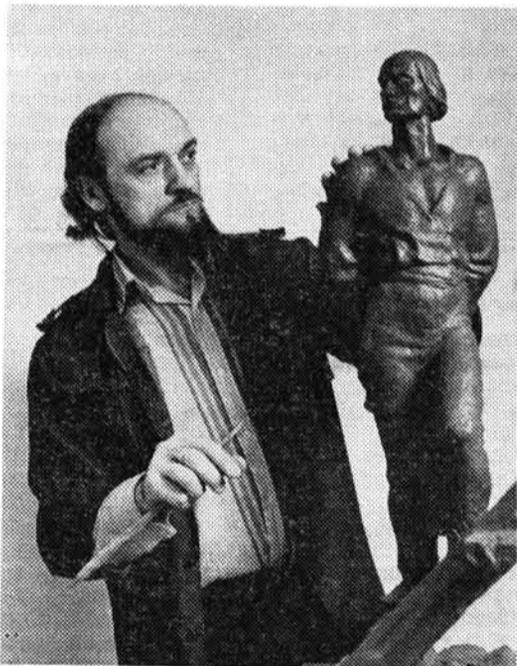
Светлая памяць аб пісьменніку Іване Грамовічу назаўсёды захаваецца ў сэрцах тых, хто ведаў яго і працаваў з ім.

2 ліпеня 1986 года на 68-м годзе жыцця пасля цяжкай хваробы памёр вядомы беларускі пісьменнік, заслужаны работнік культуры БССР, член праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Іван Грамовіч.

У некралогі, падпісаным прадстаўнікамі ўрада рэспублікі, вядомымі літаратурнымі дзеячамі, гаворыцца:

І. Грамовіч нарадзіўся 26 ліпеня 1918 года ў вёсцы Закружка Мінскага раёна Мінскай вобласці ў сялянскай сям'і. Скончыў літаратурна-лінгвістычны факультэт Мінскага педагагічнага інстытута імя Горкага. У 1939 годзе быў прызваны ў Чырвоную Армію. У пасляваенныя гады працаваў загадчыкам аддзела, а затым адказным сакратаром часопісаў «Беларусь», «Маладосць». Пасля сканчэння ў 1956 годзе Вышэйшых літаратурных курсаў у Маскве быў начальнікам сцэнарнага аддзела кінастудыі «Беларусьфільм», намеснікам галоўнага рэдактара часопіса «Маладосць», літаратурным кансультантам Саюза

**У БРОНЗЕ,
ДРЭВЕ І
БЕТОНЕ...**

Сярод планшэтаў, скульптур, масіўных паставак з пачатымі работамі, сярод драўляных загатоўак, эскізаў, металічных каркасаў — усяго, што складае абстаноўку майстэрні скульптара, стаялі, ззяючы струнамі і лакам корпуса, цымбалы. У адказ на мой здзіўлены погляд гаспадар майстэрні Уладзімір Церабун, адклаўшы ўбок разец, узяў інструмент і метаропка дакрануўся да струн. Прыемная мелодыя напоўніла майстэрню. Так усім нечакана я даведаўся яшчэ пра адно захваленне таленавітага гродзенскага скульптара, старшыні праўлення Гродзенскай абласной арганізацыі Саюза мастакоў БССР Уладзіміра Церабуна.

Упершыню аб сабе як аб сталым мастаку ён заявіў, калі завяршаў вучобу ў Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуце. Яго дыпломнай работай быў мемарыял на месцы спаленай францыстамі вёскі Дальва. Малады скульптар стаў лаўрэатам прэміі Ленінскага камсамола Беларусі.

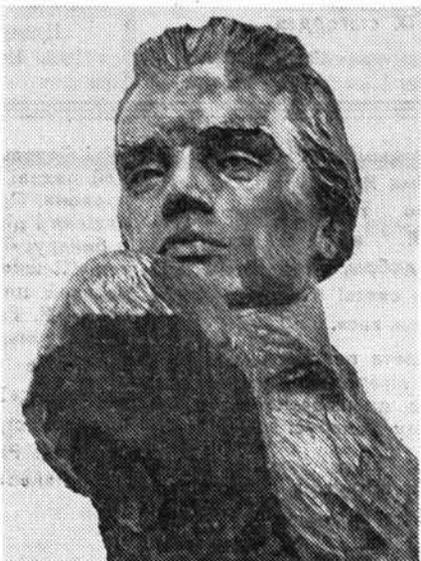
Нягледзячы на тое, што мастаку не давялося быць сведкам ваеннага часу (Уладзімір нарадзіўся праз год пасля заканчэння Вялікай Айчынай), ён многа і плённа працуе над тэмай народнага подзвігу, тэмай памяці, якая ў далейшым становіцца вядучай у яго творчасці. «Непераможныя», «Мінута маўчання», «Ня-

скораныя», «Апошняя жніво», «Пайшоў у бессмяроцце» — гэтыя і іншыя работы мастака — яркая старонка ў яго біяграфіі. У. Церабун пэўную даніну аддае гістарычнай тэматыцы. Так, ён стварае запамінальныя вобразы асветнікаў і пісьменнікаў мінулага, якія пакінулі пасля сябе след на зямлі продкаў і добры ўспамін у памяці нашчадкаў.

На персанальнай выстаўцы мастака, якая адбылася нядаўна ў Гродна і стала як бы яго творчай справаздачай за пэўны, невялікі перыяд, было прадстаўлена многа работ. У бронзе і дрэве, у бетоне і шамоце ўславіў ён подзвіг народа, прыгажосць і вечнасць жыцця.

НА ЗДЫМКАХ: скульптар завяршае працу над вобразам беларускага мысліцеля Казіміра Лышчынскага; У. ЦЕРАБУН гутарыць з наведвальнікамі сваёй выстаўкі; скульптура «Пайшоў у бессмяроцце» (прысвечана памяці юнага героя Мішы Мароза); хвіліна музыкі і роздуму.

Тэкст і фота Я. КАЗЮЛІ.

СПАДЧЫНА

НА ФАЛЬВАРКУ

Сяло, вёска — гістарычныя тыпы рассялення сельскіх жыхароў, якія і зараз шырока распаўсюджаны. Але ў мінулым у Беларусі існавалі і іншыя віды пасялення. Сёння яны сталі аб'ектам сучасных даследаванняў, многія з іх падрабязна апісаны ў мастацкай літаратуры: напрыклад, у творах Мікалая Гоголя, Адама Міцкевіча, Якуба Коласа.

Гістарычныя ўмовы развіцця сельскай гаспадаркі і, у прыватнасці, землекарыстання часта прыводзілі да ўзнікнення не зусім звычайных паселішчаў. Так у 1557 годзе ў адпаведнасці з «Уставой на валокі» ў большасці раёнаў Вялікага княства Літоўскага ўводзіўся трохпольны севазварот. Зямля пэўнай вёскі разбівалася на тры палеткі з дакладна абзначанымі межамі. Пасля раздзелу палеткаў на валокі на краі поля заставаліся свабодныя адрэзкі — засценкі («сценка» — мяжа), якія, як правіла, здаваліся ў арэнду дробнай шляхце.

У іншых выпадках шляхта сядзілася напалёку ад вёскі дварамі, якія звычайна абносіліся плотам. Такія паселішчы называліся аколліцамі (ад агульнаславянскага «околоті»), што азначала наваколле, акругу альбо наогул агароджу вакол сядзібы ці паселішча. У адносінах да «сцяны» шляхта трымалася асабліва жорстка. Даследчык беларускага краю П. Шэйн пісаў, што калі хто-небудзь памылкова называў аколліцу сялом, то чуў фанатэрысты адказ: «Якое табе сяло? Ці ты не бачыш, што гэта аколліца?»

Яшчэ ў трыццятых гадах ў нас можна было пачуць назву такога паселішча, як фальварак. Калісьці, у другой палове XVI стагоддзя, так называлі феадальную гаспадарку, у якой вырошчвалі хлеб на продаж. Пазней так сталі называць невялікія паселішчы з аднаго-пяці двароў, размешчаныя побач з маёнткам, часцей дробна-памесную сядзібу. У апошнім выпадку пабудовы сядзібы хаваўся ў зеляніне парку, абнесенага плотам з брамай, былі высокія ўязныя вароты на слупах. Над імі — вежа, да якой наверх вяла лесвіца... За брамай перад маёнткам была плошча з квет-

нікам — курданер. Тут спыняліся брычкі, гаспадар сустракаў гасцей. Іншы раз насупраць стаяў сонечны гадзіннік на дубовым слупе. Сядзібны дом меў ганак з прыступкамі і дзвюма-чатырма калонамі, сені, пакоі, страху накрытую драўняную саломой. Побач размяшчаліся гаспадарчыя пабудовы. Каля брамы звычайна стаяў двух'ярусны свіран з кругавой галерэяй — лямус, альбо скарбец. Крыху далей — адна-дзве сырніцы — пабудова на пяці слупах, крытая гонтавай страхой, з галерэяй вакол на памосце. Побач — капцільня (вяндлярня) — вежападобнае збудаванне з вокнамі-адтулінамі для дыму. Раней, як вядома, не было халадзільнікаў. Іх замянялі леднікі — пабудовы з двайнымі сценамі, паміж якімі закладваўся лёд, што мог тут захоўвацца ледзь не да наступнай зімы. Было і шмат дробных збудаванняў: хлебная печ, насціл для шынкоўкі капусты. Калі побач была сажалка, на беразе стаяла скрыня для рыбы. Водаль, звычайна з другога боку маёнтка, узводзілася афіцына — жылая пабудова для парабкаў. Асобна стаялі скотны двор, разнастайныя хлявы.

Архітэктура фальваркаў цалкам абавіралася на традыцыйнай народнай дойлідстве. Дробна-памесная шляхта, арандатары ў сацыяльным сэнсе недалёка адышлі ад сялянства, таму рэдка мелі маёнткі, пабудаваныя з улікам модных стыляў дойлідства.

Засценкі, аколліцы, фальваркі зніклі, аднак іх існаванне гаворыць аб разнастайнасці сельскіх паселішчаў Беларусі мінулага, а іх забудова з'яўляецца цікавай старонкай народнага дойлідства. Таму ў сектары «Панямонне» Беларускага музея народнай архітэктуры і быту плануецца рэканструкцыя забудовы фальварка, дзе будуць паказаны многія, у тым ліку і незвычайныя пабудовы.

Аляксандр ЛАКАТКО,
архітэктар.

НА ЗДЫМКУ: аколліца. З малюнка XIX стагоддзя.

Фота аўтара.

ЗАПРАШАЕ
КУПАЛАЎСКИ
ПАРК

Гучаць цымбалы. Ля ўваходу ў парк імя Янкі Купалы гасцей сустракае герой беларускай народнай казкі Несцерка: «Дзень добры, дарагія госці! Ці вы на свята? Калі так, дык запрашаем вас».

Так сёлета пачалося традыцыйнае літаратурна-фальклорнае свята, прысвечанае народнаму паэту Беларусі Янку Купалу.

Дзеці з гарадскіх піянерскіх лагераў і дарослыя былі гасця-

мі і ўдзельнікамі гэтай цудоўнай падзеі, што адбылася 20 чэрвеня. Праграма свята была вялікая і цікавая: у ёй сустрэча з беларускімі паэтамі Станіславам Шушкевічам і Алай Канпелькей, пляменніцай Я. Купалы — Я. Раманоўскай, гульні, літаратурныя віктарыны, выступленне фальклорнага ансамбля «Зорачка», цымбальнага аркестра, тэатра юнацкай творчасці Рэспубліканскага Палаца піянераў і школьнікаў.

Д. МЯРКОВІЧ.

СВЯТА СПОРТУ І МАСТАЦТВА

— Практычна ўсе жанры мастацтва будуць прадстаўлены ў культурнай праграме Гульніаў добраў волі, — сказаў адказны супрацоўнік Упраўлення інфармацыі Дзяржкамспарту СССР Яўгеній Паплаўскі. — Ад сімфанічнай і камернай музыкі да цырка, кіно, жывапісу. Удзельнікі і гледачы Гульніаў змогуць наведаць таксама найбольш вядомыя музеі і выстаўныя залы Масквы.

Думаю, вялікую цікавасць выкліча экскурсія ў Маскоўскі Крэмль. У славуатай Аружэйнай палаце Крэмля, якая адкрые свае дзверы спецыяльна для ўдзельнікаў Гульніаў прыблізна 11 ліпеня, дэманструецца адзіная ў свеце калекцыя тканін і адзення XIV—XIX стагоддзяў. Тут сабраны залатыя, упрыгожаныя каштоўнымі камянямі дзяржаўныя скіпетры, вяшчы, у тым ліку легендарная залатая Шапка Мананаха, якой вячаліся на цараванне ўсе рускія цары да Пятра I. У Крэмлі знаходзіцца пастаянная выстаўка Алмазнага фонду СССР, сярод экспанатаў якой — ізумруд у 136 каратаў, цэйлонскі сафір у 260 каратаў, слаўныя гіганцкія алмазы «Шах» і «Арлоў», залаты самародак «Вялікі трохвугольнік» вагой 36 кілаграмаў.

Намячаюцца экскурсіі ў музей старажытнарускага мастацтва імя Андрэя Рублёва, Астанкінскі палац-музей творчасці прыгонных, музей-панараму «Барадзінская бітва». Будучы дзейнічаць выстаўкі вядомага мастака Ільі Глазунова ў Цэнтральнай выста-

вачай зале, «Спорт — пасол міру» — на ВДНГ СССР. «Мастацтва народаў Усходу ў барацьбе за мір і гуманізм» у Дзяржаўным музеі мастацтва народаў Усходу, дзіцячага малюнка «Спорт, дзеці, мір» у Маскоўскім гарадскім Палацы піянераў і школьнікаў.

Арганізатары Гульніаў распрацавалі спецыяльныя мадэлі праграм адпачынку, якія дапамогуць зняць перадстартавыя стрэсы ваю нарузкі. Удзельнікі і госці Гульніаў добраў волі змогуць паглядзець спектакль па Джону Рыду «Дзесяць дзён, якія ўзрушылі свет» у Маскоўскім тэатры драмы і камедыі на Таганцы, балет Чайкоўскага «Лебядзінае возера» ў выкананні артыстаў Вялікага тэатра. Новыя праграмы спецыяльна для Гульніаў добраў волі падрыхтавалі ўнікальны Тэатр звыроў імя Дурава, трупы якога складаюць больш за дзвесце дрэсіраваных жывёл і птушак, Тэатр лялек Сяргея Абразцова, Маскоўскі дзяржаўны цырк на Ленінскіх гарах.

У гасцініцы «Расія», дзе размесціцца большасць спартсменаў і ганаровых гасцей Гульніаў, з 3 па 21 ліпеня будзе працаваць Інтэрклуб «Расія».

Падрыхтаваліся да Гульніаў і маскоўскія кінатэатры, дзе ў рамках культурнай праграмы паказваюцца лепшыя фільмы вядомых Гульніаў, з 3 па 21 ліпеня працуе Інтэрклуб «Расія».

Лілія КАВАЛЕВА.

ГРЫБ-КВЕТКА

Тыдні са два назад сусед запрасіў мяне паехаць у лес па чарніцы. Непрыкметна прамільгнулі два дзесяткі кіламетраў па Слуцкай шашы, пасля яшчэ некалькі ў бок ад дарогі. І вось машына спынілася на пакатым лясным пагорку сярод рэдкіх сосен.

Прыхапіўшы вядро на ягады, і з фотаапаратам на шыі я пайшоў па сцежцы. Аднак праз некалькі крокаў спыніўся ў здзіўленні: сярод шчодра абсыпаных ягадамі кусцікаў чарніц бачылася дзіўная расліна — з ляснога падсіліу выглядаў бледна-жоўты парастак таўшчынню з аловак і выгнуты ў выглядзе пяці. Побач, прыўзняўшы апалую лістоту быў яшчэ адзін. Месцамі яны сустракаліся нават цэлымі купкамі.

Дома ўдалося высветліць,

што расліна гэтая мае назву пад'ельнік. У яго няма ніякага намёку на зялёны колер, і па афарбоўцы ён нагадвае нейкі грыб. У Эстоніі гэтую расліну так і называюць — «грыб-кветка». Да таго ж і харчуецца яна зусім, як лясныя баравікі альбо падасінавікі: выкарыстоўвае для «ежы» апалую лістоту дрэў і рэшткі іншых раслін.

Учора я зноў быў у лесе на тым жа пагорку. Дзіўныя парасткі ўжо выпрасталіся. На вяршынках тоўстых мясі-

стых сцяблін бачыліся шматлікія кветкі. Яны нагадвалі невялікія, моцна выцягнутыя званочки, шчыльна прыціснутыя адзін да аднаго, утвараючы кампактнае суцэцце.

Трэба сказаць, што назва «пад'ельнік», мабыць, не зусім дакладная. Бо знайшоў жа я расліну ў сасновым боры, а кажуць, часам яе можна сустрэць нават у дуброве.

Анатоль БАЯРОВІЧ,
Фота аўтара.

ЗАХАПЛЕННЕ КАНСТАНЦІНА ЗУБКО

У кватэру Канстанціна Зубко, агента Бярозаўскага раённага аддзялення Дзяржстраху, часта прыходзіць суседзі, знаёмыя, сябры. Ім цікава паглядзець калекцыю, сабраную гаспадаром дома, паслухаць яго расказы аб тым, з чаго яна пачыналася.

...Чвэрць стагоддзя назад, перабіраючы сямейны архіў, Зубко наткнуўся на грашовыя купоны і латарэйныя білеты, выпушчаныя ў 20-я гады. Знаходка зацікавіла хлопца: па іх жа можна прасачыць гісторыю развіцця краіны. Тады ж і вырашыў заняцца калекцыянараваннем грашовых знакаў і латарэйных білетаў. Гэтаму захапленню аддаваў увесь вольны час. Завязаў перапіску, стаў сустракацца з іншымі калекцыянерамі не толькі ў нашай рэспубліцы, але і за яе межамі.

Цяпер у Зубко сабралася багатая калекцыя. Яе экспанаты захоўваюцца ў спецы-

яльных альбомах, шкатулках, скрыначках. Гэта захапленне прымусіла Канстанціна Віктаравіча зацікавіцца і гісторыяй нашай Радзімы, асабліва першымі гадамі Савецкай улады. Даведаўся з кніг, што з 1918 па 1923 год у кожнай рэспубліцы, у многіх гарадах друкаваліся свае грашовыя знакі. Паставіў Зубко перад сабой мэту: сабраць усе ўзоры купон, якія былі ў абарачэнні ў тыя далёкія гады. Што ж, калекцыянер можа ганарыцца: у яго зборы цяпер налічваецца каля 700 папяровых грашовых знакаў. Бадай, не ў кожнага нумізмата сабраліся і такая, як у Зубко, калекцыя манет нашай краіны і іншых дзяржаў — іх у агульнай складанасці больш як 1 500. У асобным альбоме захоўваецца вялікая колькасць латарэйных білетаў, выпушчаных у розныя гады.

І. АСКІРКА.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Зак. 1125